

Welke initiatieven helpen bij het bestrijden van geldstress?

Veel aandacht voor gedrag, meer aandacht nodig voor geld

Februari 2022

POWEREDBYPURPOSE

Colofon

Welke initiatieven helpen bij het bestrijden van geldstress?

Dit rapport is uitgegeven door Purpose in opdracht van Samen Kansrijk en Gezond, een programma van FNO. Bij het rapport is een aparte bijlage opgesteld met alle 138 onderzochte initiatieven.

Publicatie:	februari 2022
Onderzoeksteam Purpose:	Mirte Schreuder Hes Jonathan Fink-Jensen
Samen Kansrijk en Gezond:	Katinka Visscher Lotte Manshanden Matthijs Zwier Denise Filippo
Ervaringsdeskundigen:	Marcella van Vloten Risma Soekhie Koos Vervoort Sanne Waagen

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Katinka Visscher (katinka.visscher@fnozorgvoorkansen.nl)

PURPOSE

samen kansrijk
en gezond
FNO

Inhoudsopgave

Hoofdstuk	Samenvattende titel	Pagina
0. Samenvatting	<i>Bijdragen aan betere ervaren gezondheid van gezinnen door geldstress te bestrijden</i>	4
1. Inleiding en aanpak	<i>Onderzoek vanuit verschillende perspectieven naar de mogelijke bijdrage van Samen Kansrijk en Gezond bij het bestrijden van geldstress</i>	11
2. Geldstress en ervaren gezondheid	<i>Financiële problemen, geldstress en ervaren gezondheid van gezinnen grijpen op elkaar in</i>	15
3. Geldstress in Nederland	<i>Financiële veerkracht wordt beïnvloed door life events en hangt samen met geld, gedrag en omgeving</i>	21
4. Bestaande initiatieven	<i>Veel initiatieven bieden financiële educatie en ondersteuning, er is beperkt aandacht voor geld</i>	28
5. Perspectief van experts	<i>Experts wijzen op acht ontwikkelthema's bij de bestrijding van geldstress</i>	32
6. Advies van ervaringsdeskundigen	<i>Stel de mens centraal, bied maatwerk en geef vertrouwen</i>	36
7. Verdieping	<i>Geleerde lessen van initiatieven die geld geven, helpen sparen of schulden saneren of kwijtschelden</i>	40
8. Aanbevelingen	<i>Aanbevelingen langs vier lijnen om gezondheidsachterstanden bij gezinnen te verminderen door geldstress te bestrijden</i>	60
Bijlage	<i>Overzicht van initiatieven</i>	67

Klik voor een shortcut

A photograph of a man with dark hair, glasses, and a beard, smiling broadly. He is holding two young children. One child, a toddler in a light-colored hoodie, is sitting on his shoulders. The other child, a young girl in a blue shirt, is leaning against him. They are outdoors, with a white picket fence in the foreground and trees and a house in the background. A semi-transparent teal banner is overlaid on the bottom half of the image.

0. Samenvatting

Bijdragen aan betere ervaren gezondheid van gezinnen door geldstress te bestrijden

Ervaren gezondheid van gezinnen in kwetsbare situaties verbeteren door geldstress te bestrijden

Aanleiding van dit onderzoek

Binnen het 10-jarig programma Samen Kansrijk en Gezond zet FNO zich in voor het verbeteren van de ervaren gezondheid van kwetsbare gezinnen in Nederland.

- Daarbij hanteert het programma een gebiedsgerichte aanpak en betreft het actief ervaringsdeskundigen;
- Samen Kansrijk en Gezond wil zich bij de werving van nieuwe gebieden in 2022 focussen op initiatieven die inzetten op de relatie tussen geldstress en ervaren gezondheid.

Vraag aan Purpose

Samen Kansrijk en Gezond vraagt Purpose om een antwoord te vinden op de volgende vragen:

- *Gedeeld beeld*: wat is de relatie tussen geldstress en ervaren gezondheid?
- *Gedaan*: wat wordt er al gedaan op het gebied van het bestrijden van geldstress?
- *Gemerkt*: hoe ervaren de doelgroepen de initiatieven zelf?
- *Geleerd*: welke lessen kunnen hieruit getrokken worden?

De onderzoeksvraag

Wat gebeurt er al in Nederland bij het bestrijden van geldstress?

Hoe kunnen we het bestrijden van geldstress verbeteren?

Dit onderzoek geeft een beeld van wat er in Nederland al gebeurt op het gebied van het bestrijden van geldstress. Het laat ook zien wat er nog nodig is. Dit handelingsperspectief is in de aanbevelingen uitgewerkt langs vier lijnen: **inhoud**, **methode**, **vervolgonderzoek** en **system**.

Geld, gedrag en omgeving zijn bepalend voor financiële gezondheid, geldstress en ervaren gezondheid

Relatie geldstress en ervaren gezondheid

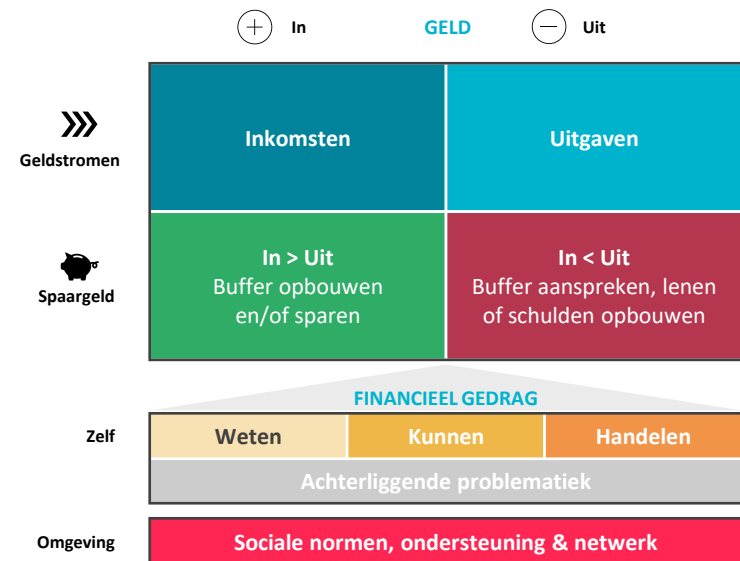
Financiële problemen, geldstress en de ervaren gezondheid van gezinnen grijpen op elkaar in

Chronische stress creëert een vicieuze cirkel waardoor de (ervaren) gezondheid achteruit gaat. Opgroeien in een gezin met geldstress heeft blijvende gevolgen voor de gezondheid van kinderen.

Geldstress in Nederland

Financiële veerkracht hangt samen met geld, gedrag en omgeving. Financiële gevolgen van life events worden bepaald door je financiële veerkracht. Die veerkracht bestaat uit geld, financieel gedrag en omgeving, zoals te zien is in onderstaand model. Op basis van dit model hebben we de gevonden initiatieven gecategoriseerd.

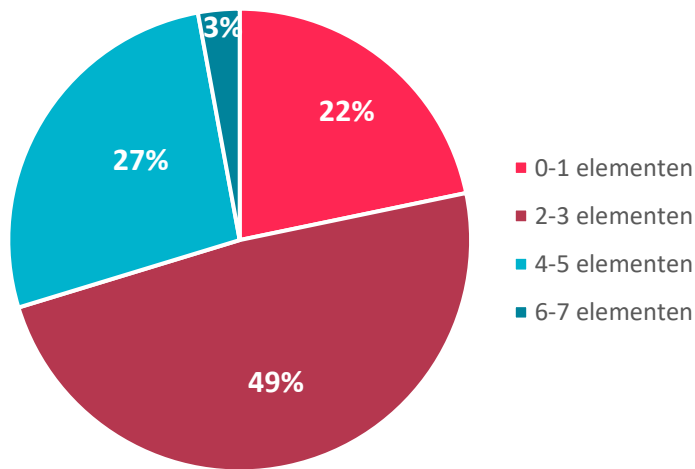
Meer aandacht nodig voor initiatieven die inspelen op geld, naast gedrag en ondersteuning

Bestaande initiatieven

Veel financiële educatie en ondersteuning, beperkt aandacht voor geld

De meeste initiatieven die geldstress bestrijden combineren elementen uit het model hiernaast. Het is nog onbekend welke combinaties het meest effectief zijn.* Wij hebben relatief weinig initiatieven gevonden die geldstress bestrijden door geld te geven, te helpen met sparen en/of door schulden te saneren of kwijt te schelden.

4 op de 5 initiatieven combineert tenminste 2 elementen

GELD

Inkomen optimaliseren 28%	Uitgaven optimaliseren 17%
Buffers opbouwen 4%	Schuldruist creëren 30%

9%

Signaleren en verwijzen

FINANCIEEL GEDRAG

Kennis vergroten 54%	Vaardigheden leren 58%	Motivatie versterken 29%
--------------------------------	----------------------------------	------------------------------------

Achterliggende problematiek

Ondersteuning bieden 48%

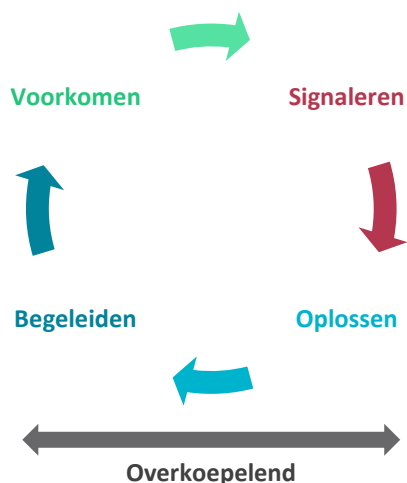
*Met initiatieven bedoelen wij projecten, experimenten of programma's die zich richten op het bestrijden van geldstress. Gemeentelijk beleid en/of werkwijzen zoals minimaregelingen, professionele schuldhulpverlening en publieke saneringskredieten vallen buiten de scope van dit onderzoek.

Meer aandacht nodig voor initiatieven die inspelen op geld, naast gedrag en ondersteuning

Perspectief experts

Thema's om door te ontwikkelen bij het bestrijden van geldstress

Er is meer aandacht nodig voor geld en duurzame financiële gezondheid bij het bestrijden van geldstress. Initiatieven werken nog te weinig samen: experts adviseren om te werken aan *collective impact** door samenwerking en bewijsvoering. Integraal werken is van belang om financiële en fysieke gezondheid op korte en lange termijn te verbeteren.

Meer aandacht nodig voor...

- Inspelen op life events
- Inkomens optimaliseren
- Buffers opbouwen
- Schuldruist creëren
- Gedrag veranderen
- Nazorg verlenen
- Collective impact maken
- Onderzoek en bewijsvoering

Advies ervaringsdeskundigen

Stel de mens centraal, lever maatwerk en bied vertrouwen

Het uitgangspunt van goede hulp is vertrouwen geven en de behoefte van de doelgroep zelf centraal stellen. Sluit goed aan bij deze behoeftes, ondersteun mensen op de korte en lange termijn en maak combinaties van initiatieven.

* *Collective impact* omvat 1) een gemeenschappelijke visie op het voorliggende vraagstuk van projecten en initiatieven binnen een geografisch afgebakend gebied, 2) gebruikmaking van wetenschappelijke inzichten over wat werkt, 3) het afstemmen van elkaars activiteiten en initiatieven en 4) investeren in het verduurzamen van initiatieven. Zie ook: Roeland van Geuns, Jodi Mak et al. (2021), Van Schulden naar Kansen. Weten wat werkt

Geleerde lessen van initiatieven die geld geven, schulden saneren of kwijtschelden, of helpen sparen

Verdieping van drie soorten initiatieven

Op basis van adviezen van experts en ervaringsdeskundigen hebben wij een verdieping gemaakt van initiatieven die geldstress verminderen via het optimaliseren van inkomens, het creëren van schuldruist en het opbouwen van buffers.

	Geld geven gaat om het onvoorwaardelijk voorzien in de basisbehoeften van mensen	Saneren (1) creëert schuldruist door van veel schuldeisers één te maken. Bij kwijtschelden (2) is er direct een schone lei	Samen sparen helpt mensen om te sparen en financiële vaardigheden te ontwikkelen terwijl ze een sociaal netwerk opbouwen
Effect*	Positief effect op mentale en fysieke gezondheid	Stress verlagend en positieve effecten op welzijn en arbeidsparticipatie	Financiële en sociale vaardigheden gaan vooruit
Knelpunt	Wettelijke kaders rondom uitkeringen en schuldhulpverlening	Risico op betalingsachterstanden bij saneren en kwijtschelden ligt gevoelig bij stakeholders	Loting met een gezamenlijke pot geld (1) kan niet in combinatie met uitkering of schuldhulpverlening
Oplossing	Mogelijk maken binnen de wettelijke kaders (1) of regels vermijden door doelgroep aan te passen (2)	Vertrouwen geven en soms verlies accepteren, overtuigen en aannames ontkrachten	Kies voor individueel sparen (2) zodat kwetsbaren mee kunnen doen, of pas de doelgroep aan

*Alle effecten die hier genoemd worden zijn indicatief en gebaseerd op beperkt onderzoek. Meer onderzoek is op alle thema's nodig om gefundeerde conclusies te kunnen trekken. Zie hierover hoofdstuk 7.

Aanbevelingen langs vier lijnen om gezondheidsachterstanden bij gezinnen te verminderen door geldstress te bestrijden

Onderzoekresultaten	Aanbevelingen
Inhoud: lokale verbinding aan veelbelovende thema's	
Beperkte aandacht voor geld geven, sparen en schuldrust creëren door schulden te saneren en/of kwijt te schelden	Versterk lokale initiatieven in samenwerking met een of meerdere lokale coalities
Methode: bewijsvoering	
Beperkt zicht op wat werkt bij het bestrijden van geldstress en het verbeteren van ervaren gezondheid bij gezinnen	Selecteer één subdoelgroep en 2-3 initiatieven om de effecten op geldstress en ervaren gezondheid te meten
Vervolgonderzoek: validatie en vervolgonderzoek	
Veel focus op educatie en ondersteuning, weinig op geld	Maak uitkomsten robuuster door het onderzoek uit te breiden en te valideren
Veelbelovende resultaten met basisinkomen in het buitenland	Voer vergelijkend internationaal onderzoek uit naar de effecten van het basisinkomen
Systeem: overzicht en systeemverandering	
Korte levensloop van initiatieven en inefficiënte investeringen	Organiseer met partners één (open-source) plek voor initiatieven die geldstress bestrijden
Initiatieven die geld willen geven lopen tegen wettelijke kaders Participatiewet aan	Verstuur een 'brief aan Carola' over meer experimenteerruimte

A photograph of a smiling man with a shaved head, wearing a blue long-sleeved shirt and tan overalls, standing in a workshop with his arms crossed. He is surrounded by large stacks of wood. The background shows a large industrial space with high ceilings and windows.

1. Aanpak

Onderzoek naar de mogelijke bijdrage van Samen Kansrijk en Gezond, een programma van FNO, bij het bestrijden van geldstress bij gezinnen

Onderzoek vanuit verschillende perspectieven

In dit onderzoek brengen we verschillende perspectieven samen om antwoord te geven op de onderzoeksvragen. Door middel van interviews en werksessies gaven we betekenis aan de onderzoeksresultaten.

De verhalen en input van vier ervaringsdeskundigen geven het onderzoek richting

Marcella

- Marcella groeide op in armoede met een alcoholistische moeder
- Op latere leeftijd moest ze vluchten van huiselijk geweld van haar partner. Ze heeft haar kind als alleenstaande moeder opgevoed
- Ze werkt nu voor Samen Kansrijk en Gezond en de gemeente Haarlem als ervaringsdeskundige aan de bestrijding van armoede en schulden

Sanne

- Sanne kwam in geldstress terecht tijdens het herstel van haar baarmoederkanker
- Haar ex maakte veel schulden, waardoor ze met haar twee zoons 2,5 jaar bij haar ouders moest inwonen
- Ze heeft zich drie jaar geleden laten omscholen en werkt nu als Praktijk Ondersteuner Huisarts (POH). Daarnaast zet ze zich in als ervaringsdeskundige

Risma

- Risma kon met haar gezin niet goed rondkomen en belandde in de schulden
- Toen het financieel beter met haar ging richtte ze een particuliere voedselbank op in Amsterdam-Noord. Ze organiseert eten voor gezinnen met geldzorgen die niet in aanmerking komen voor de reguliere voedselbank
- Verder is zij actief als ervaringsdeskundige

Koos

- Koos groeide op in een arm gezin met een alcoholistische vader
- Omdat hij zich als kind niet kon ontwikkelen werd zijn dyslexie pas laat ontdekt en bleef hij lang laaggeletterd
- Hij zet zich nu in voor taaleducatie en kinderen in armoede, is auteur van twee boeken en werkt nu aan zijn derde boek

Interviews met breed palet aan experts vanuit onderzoek en praktijk

Universiteiten en hogescholen

 Hogeschool van Amsterdam	Roeland van Geuns Jodi Mak Josee van der Velde Rianne van der Weijden
 HOGESCHOOL UTRECHT	Susanne Tonnon Annemarieke van der Veer
 Hanzehogeschool Groningen University of Applied Sciences	Arjen Edzes Sander van Lanen Dirk Strijker
 rijksuniversiteit groningen	
 Universiteit Leiden	Wilco van Dijk

Initiatieven

 Nederlandse Schuldhelproute	Nathalie Eilander	 TV deTussen Voorziening	Jora Wolterink
 DE REGENBOOG GROEP	Fré Meijer Ellina van der Boon Evelien Mol	 Salarise,-	Claire Dussenbroek
 almende ORGANIZING NETWORKS	Hans Abbink Ada van Dijk	 Opdynpaad	Trèske Heere
 cash2grow	Julie Lehmann	 Kansfonds geven om een ander	Kurdestan Smit

Kennisinstututen & Brancheorganisaties

 MOVISIE	Annette van den Bosch
 nvvko financiële hulpverleners	Martijn Schut
 Divosa	Kim Houben
 SCHOUWERS BRANDER	Marleen Smit

Gemeenten

 GEMEENTE TILBURG	Joke de Kock
 Gemeente Amsterdam	Sander Havermans
 Gemeente Utrecht	Nina Kox

Overig

 To Remind You Challenge, Change, Secure	Hanneke de Bruin
---	------------------

2. Geldstress en ervaren gezondheid

Financiële problemen, geldstress en ervaren gezondheid van gezinnen grijpen op elkaar in

Geldstress had vergaande gevolgen voor de gezondheid van vier ervaringsdeskundigen en hun gezinnen

Ervaringsdeskundigen over geldstress: grote gevolgen voor de ervaren gezondheid

Alle ervaringsdeskundigen spreken van grote effecten van financiële problemen en geldstress op hun eigen mentale gezondheid en de gezondheid van hun kinderen. Dit werkt door in de relaties met anderen en het vertrouwen in hulpverleners en overheidsinstanties.

Geldstress heeft gevolgen voor...

Fysieke gezondheid

Eigen gezondheid en herstel

De eigen gezondheid gaat achteruit bij financiële stress. Bij Sanne zorgde de geldstress voor een langzamer herstel na haar baarmoederkanker.

Gezondheid kinderen

Kinderen die in een stressvolle situatie leven en onvoldoende (goede) voeding binnenkrijgen, zoals in het geval van Koos, kunnen minder goed leren en ontwikkelen.

Mentale gezondheid

Onveilig gevoel, angst en zorgen

Lang met geldstress leven betekent dat de angst en onveiligheid van die situatie blijft doorwerken in je leven. Risma was altijd gefocust op overleven, daardoor voelde ze zich nooit echt veilig.

Weinig zelfvertrouwen

Stigmatisering van armoede zorgt bij ouders en kinderen voor schaamte. Koos ging zich als kind minderwaardig voelen door zijn situatie.

Sociale omgeving

Geldzorgen hebben ook gevolgen voor je sociale omgeving. Zo veranderde de relatie tussen Sanne en haar ouders blijvend omdat ze een (te) grote hulpvraag aan ze moest stellen. Risma vond het moeilijk om haar schulden aan haar kinderen uit te leggen en schaamde zich richting haar familie.

Vertrouwen in het systeem

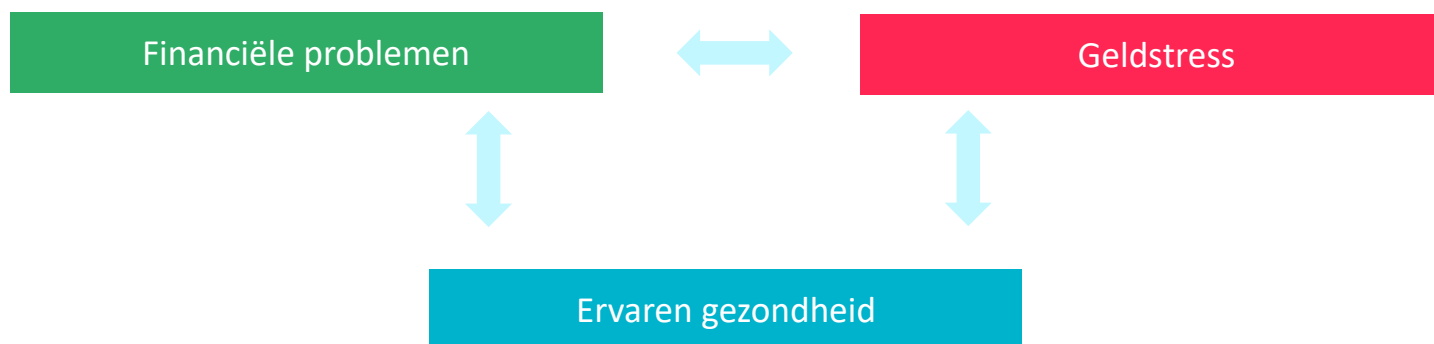

De ervaringsdeskundigen hebben het gevoel dat ze altijd moeten vechten tegen 'het systeem'. Dat veroorzaakt wantrouwen van professionals en instituties. Zo heeft Marcella haar huurtoeslag stopgezet, omdat ze bang is dat het teruggevorderd zal worden.

Ook uit bureau-onderzoek blijkt dat financiële problemen, geldstress en ervaren gezondheid op elkaar ingrijpen

Onderzoek: financiële problemen en geldstress verergeren elkaar

Ook onderzoek toont aan dat financiële problemen vaak stress veroorzaken. Die stress heeft een negatief effect op ons voelen, denken en doen.¹ Aanhoudende geldstress kan er voor zorgen dat je meer moeite hebt om in actie te komen of om naar de lange termijn te kijken.² Hierdoor kunnen financiële problemen nog erger worden.

Financiële problemen en langdurige stress hebben een negatieve invloed op je gezondheid

Langdurige stress kan leiden tot gezondheidsproblemen, onder andere omdat je immuunsysteem wordt aangetast.³ En andersom kunnen door gezondheidsproblemen financiële problemen ontstaan, bijvoorbeeld omdat zorg te duur wordt. Ook is de leefstijl van mensen met financiële problemen vaak minder gezond, wat leidt tot een lagere ervaren gezondheid.⁴ In een gezinssituatie hebben geldstress en financiële problemen bovendien effect op de ontwikkeling van kinderen en de kansen of belemmeringen die zij in de toekomst gaan tegenkomen.⁵

¹ Plantinga et al (2018) De effecten van armoede op voelen, denken en doen

² Mullainathan en Shafir (2013) Schaarste

³ Pharos (2021) Leven met ongezonde stress

⁴ RIVM [Feiten en cijfers over de relatie tussen armoede en gezondheid](#)

⁵ NJI (2018) Opgroeien en opvoeden in armoede

Geldstress is stress die ontstaat als gevolg van financiële problemen

Stressor	Financiële problemen leveren bijvoorbeeld stress op wanneer...
Gebrek aan orde en overzicht	je niet weet hoeveel geld je eigenlijk hebt, hoeveel schulden er nog openstaan, of hoeveel je maandelijks uitgeeft
Gebrek aan kennis en begrip	je de post niet begrijpt, je niet weet op welke toeslag je recht hebt en hoe je dat aan moet vragen, of waar je terecht kan voor hulp
Te laag / instabiel inkomen	je geen werk hebt, je inkomen onvoldoende is, of wanneer je een nul-uren contract hebt en je niet weet wanneer het geld binnenkomt
Te hoge / instabiele uitgaven	je meer uitgeeft dan je hebt, als het je niet lukt om te sparen voor een buffer, of als je een variabel energiecontract hebt en niet weet hoe hoog de rekening deze maand gaat zijn
Uitstaande schulden	je niet in staat bent om zelfstandig een oplossing te vinden voor je schulden, ² als je vaak contact moet hebben met schuldeisers
Gebrek aan ondersteuning uit sociale omgeving	je geen mensen in je omgeving hebt die je kunnen helpen of ondersteunen, als je je schaamt voor je situatie, of als je het gevoel hebt dat er op je neergekeken wordt
Motivatie / laag zelfbeeld	je niet het vertrouwen hebt dat jij je eigen financiën kan regelen

Chronische stress is ongezond

De reden dat iemand stress heeft, noemen we ook wel een 'stressor'. Er zijn verschillende financiële stressoren aan te wijzen. Iemand die geldstress heeft, heeft stress als gevolg van één of meer van die stressoren.

Stress is niet altijd ongezond. Gezonde stress duurt kort en zorgt ervoor dat je gemotiveerd bent om snel een oplossing te zoeken. Maar soms is die oplossing niet zo makkelijk en heb je langdurig last van geldzorgen. Dan spreken we van chronische stress. Je hebt chronische stress als je:

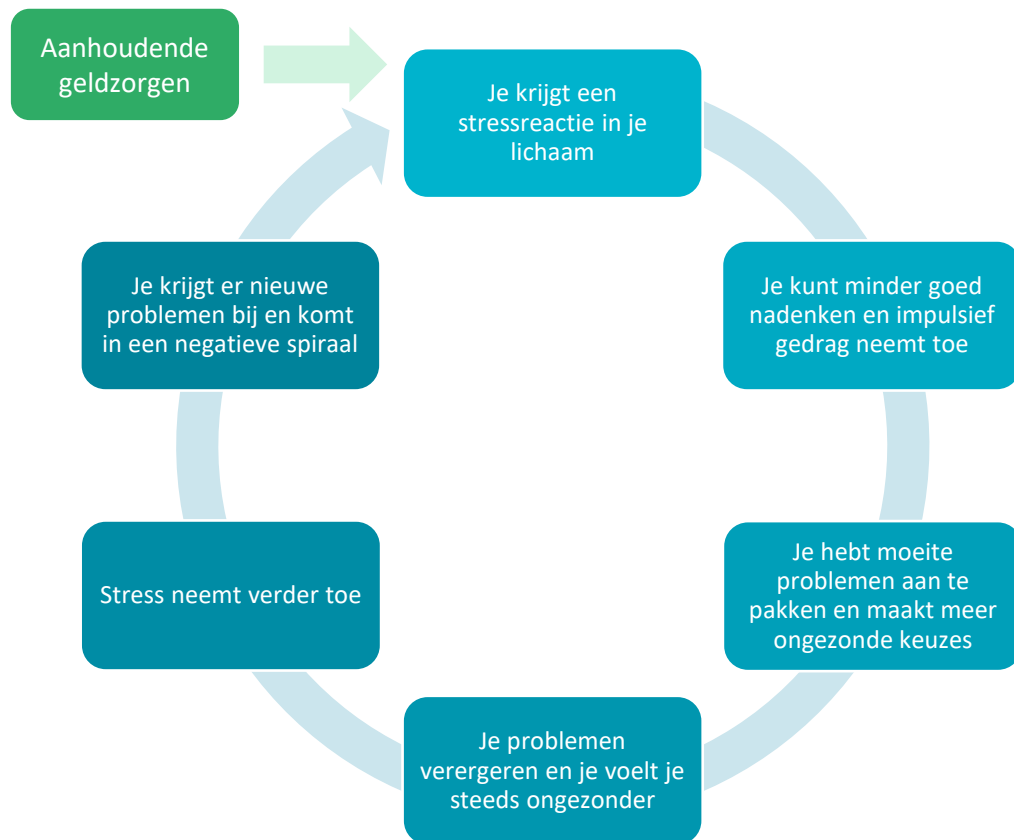
- langdurig aan de stressoren wordt blootgesteld;
- geen controle hebt over de stressoren;
- de stressoren fysiek en/of emotioneel uitputtend zijn.¹

Een belangrijke overkoepelende reden van chronische geldstress is armoede. Als één of meer stressoren zo'n grote impact hebben op je leven dat je niet voldoende materiële, culturele en sociale middelen hebt om de minimale levensstandaard van de samenleving te halen, noemen we dat armoede.²

¹ Pharos (2021) Leven met ongezonde stress

² Movisie (2020) Wat werkt bij de aanpak van armoede en schulden

Chronische stress creëert een vicieuze cirkel waardoor de (ervaren) gezondheid achteruit gaat

De vicieuze cirkel van geldzorgen

Blijvende geldzorgen hebben gevolgen voor hoe mensen denken en wat ze doen. Het wordt steeds moeilijker om zelfstandig aan de financiële problemen te werken, waardoor er een vicieuze cirkel ontstaat.¹ Stigmatisering van mensen in armoede en de schaamte die dat oproept versterken dit effect.²

Slechtere gezondheid door chronische stress

Chronische stress door financiële problemen is een belangrijke oorzaak van gezondheidsverschillen.¹ Bij aanhoudende financiële problemen krijgt je stresssysteem geen rust. Dit zorgt ervoor dat je sneller ziek wordt en ook minder goed cognitief kan functioneren. Je hebt meer moeite om in actie te komen, dingen te onthouden, emoties te reguleren, naar de lange termijn te kijken en voor jezelf te zorgen. Mensen met geldstress nemen bijvoorbeeld vaker hun medicijnen niet consequent in.³

In een recent onderzoek werd aan ouders met een laag inkomen gevraagd wat zij het belangrijkste vonden bij het verbeteren van gezondheid van hun gezin. Ze kozen voor het bestrijden van stress boven gezonde voeding en beweging.⁴

Slechtere gezondheid door financiële problemen

Mensen in armoede leven minder lang en minder lang gezond. Dat komt door stress, maar ook door ongezonde voeding, leefstijl en een minder gezonde leefomgeving.⁵ Gezonde voeding is bijvoorbeeld duurder dan ongezonde voeding. Financiële problemen leiden zo tot een slechtere gezondheid.

Andersom kan je je inkomen verliezen door ziekte of ongelukken en moet je meer geld betalen voor bijvoorbeeld je zorgverzekering. Dus een slechte gezondheid kan weer leiden financiële problemen.

¹ Pharos (2021) Leven met ongezonde stress

² Plantinga et al (2018) De effecten van armoede op voelen, denken en doen

³ Mullainathan en Shafir (2013) Schaarste

⁴ Wink et al. (2021), Improving health through reducing stress, *Health and Society WASS*

⁵ RIVM [Feiten en cijfers over de relatie tussen armoede en gezondheid](#)

Opgroeien in een gezin met geldstress heeft blijvende gevolgen voor de gezondheid van kinderen

Sociaal emotioneel	Gezondheid & leefstijl
Opvoedingsstress	Early Life Stress
Groter risico op minder geduld, minder aandacht, strengere straffen, minder goede hechting, kindermishandeling	Brein ontwikkelt minder goed, wat de kans vergroot op burn-out, eetstoornissen, depressie en verslaving
Sociaal emotionele achterstand	Minder gezonde leefstijl
Angst, lager zelfbeeld, meer gepest worden, sociaal isolement	Ongezonder eten en minder bewegen leidt tot een kortere levensverwachting en grotere kans op diabetes en overgewicht
Cognitief	Minder gezonde omgeving
Cognitieve ontwikkeling	Minder veilige buurt, minder groen, geen goede rolmodellen en faciliteiten
Minder goede taal- en cognitieve ontwikkeling, lagere schoolprestaties, vroegtijdig schoolverlaten	

Opgroeien in armoede verhoogt kans op gezondheidsproblemen

Kinderen die geboren worden en opgroeien in armoede hebben een grotere kans op gezondheidsproblemen, overgewicht, leerproblemen, hechtingsproblemen en opvoedingsproblemen.¹ Opgroeien in armoede betekent vaak ook wonen in een buurt met minder voorzieningen en met minder groen, wat een nadelig effect heeft op de gezondheid.

...verhoogt de kans op ontwikkelingsproblemen

Bij ongeboren en jonge kinderen kan geldstress van de ouders bijdragen aan 'Early Life Stress'. Deze stress zorgt ervoor dat het brein zich minder goed kan ontwikkelen.² De stress die ouders ervaren kan zorgen voor spanningen in het gezin en minder ruimte voor een liefdevolle en effectieve opvoedingsstijl. Dit kan leiden tot een lager zelfbeeld, schaamte en sociaal isolement.

...en verhoogt de kans op blijvende geldstress

De executieve functies van kinderen komen onder druk te staan.* Hierdoor is er groter risico op minder goede taal- en cognitieve ontwikkeling, lagere schoolprestaties en voortijdig schoolverlaten.² Door opgroeien met stress ontstaat er bovendien een hogere gevoeligheid voor stressoren of houdt de stressreactie sneller aan.¹ Dit maakt kinderen later zelf vatbaarder voor geldstress.

* Executieve functies zijn controlefuncties van onze hersenen die ons handelen en gedrag besturen en helpen bij het stellen en verwezenlijken van doelen

¹ NJI (2018) Opgroeien en opvoeden in armoede

² SOS Kinderarmoede (2021) Omgaan met armoede in de jeugdgezondheid

3. Geldstress in Nederland

Risico's op financiële problemen en geldstress hangen samen met geld, gedrag en omgeving

De bestaanszekerheid van veel Nederlanders staat onder druk

Cijfers over de financiële problemen van Nederlanders geven een indicatie van geldstress

Het is onbekend hoeveel Nederlanders geldstress ervaren. Omdat geldstress vaak samenhangt met het hebben van financiële problemen kunnen we wel een inschatting maken van hoeveel mensen soms of structureel met geldstress te maken hebben. Uit recente cijfers blijkt dat er honderdduizenden Nederlanders zijn die leven in armoede. Nog meer Nederlanders hebben moeite om inkomsten en uitgaven te balanceren, waardoor ze in lichte of zware betalingsproblemen terecht komen.

Honderdduizenden huishoudens leven in armoede

513.000 huishoudens moesten in 2020 rondkomen van een laag inkomen¹

605.000 Nederlanders leven langdurig in armoede, ongeveer de helft hiervan werkt²

221.000 kinderen maken deel uit van een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens¹

Miljoenen huishoudens hebben betalingsproblemen

2,6 miljoen huishoudens komen moeilijk rond³

1 op de 5 Nederlanders heeft betalingsproblemen³

614.000 huishoudens hebben geregistreerde problematische schulden⁴

Het aandeel huishoudens onder de lage inkomensgrens is licht afgenomen sinds 2018.¹ Toch staat bestaanszekerheid voor veel Nederlanders onder druk:

- *Vaste lasten worden duurder*: huishoudens waren in 2019 gemiddeld meer dan 50% van hun budget kwijt aan vaste lasten. 10 jaar geleden lag dit percentage gemiddeld 5% lager;⁵
- *Prijzen stijgen*: het Nibud rekent voor dat de koopkracht van alle 117 voorbeeldhuishoudens afneemt in 2022.⁶ Dit komt onder andere door een verwachte prijsstijging van gemiddeld 3% en een stijgende premie voor de basiszorgverzekering;
- *Sparen lukt niet*: 2,5 miljoen huishoudens hebben te weinig spaargeld en lopen daardoor risico op financiële problemen.⁷

¹ CBS (2021), Armoede en sociale uitsluiting 2021

² SCP (2018), Armoede in kaart; Divosa (2019), Wanneer rondkomen niet vanzelfsprekend is

³ Nibud (2019), Financiële problemen 2018

⁴ CBS dashboard, Schuldenproblematiek in beeld

⁵ Nibud (2019), Factsheet Vaste Lasten

⁶ Nibud (2022), Koopkrachtveranderingen voor 2022

⁷ Nibud (2017), Geld achter de hand makkelijker maken

⁸ Nibud (2020), Huidig inkomensondersteuningssysteem onvoldoende om armoede tegen te gaan

We hebben beperkt zicht op de belangrijkste oorzaken van financiële problemen

We weten welke groepen vergroot risico lopen op financiële problemen

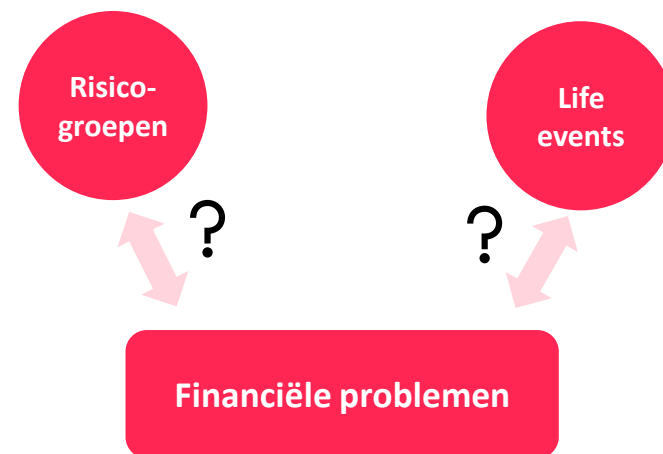
Er is veel onderzoek gedaan naar welke mensen in Nederland te maken hebben met armoede en schulden. Daardoor weten we welke groepen de grootste risico's lopen (zie schema's).¹

We weten dat life events kunnen leiden tot financiële problemen

We weten dat veel mensen in de problemen komen door ingrijpende gebeurtenissen, omdat ze bijvoorbeeld hun baan kwijtraken, ziek worden of scheiden.²

Maar we weten *niet* wat de doorslag geeft

Toch is het niet zo dat deze life events *altijd* tot financiële problemen leiden: niet iedereen die werkloos wordt komt in de schulden. En niet iedereen die in een risicogroep valt heeft daadwerkelijk te maken met armoede.

Armoede - risicogroepen	
Sociaal-economische risicogroepen	<ul style="list-style-type: none"> • Mensen met een uitkering (bv. bijstand, werkloosheid) • Werkenden met een flexibel inkomen • Mensen met een praktische opleiding
Demografische risicogroepen	<ul style="list-style-type: none"> • Eenoudergezinnen (m.n. vrouwen) met minderjarige kinderen • Alleenstaanden onder de AOW-leeftijd • Ouderen, vooral 55-65-jarigen • Niet-westerse migranten
Geografische risicogroepen	<ul style="list-style-type: none"> • Kleine, afgelegen dorpen • Groningen, Rotterdam, Amsterdam, Arnhem, Den Haag

Schulden - risicogroepen	
Sociaal-economische risicogroepen	<ul style="list-style-type: none"> • Sociale minima • Werklozen • Jongeren met een praktische opleiding • Zzp'ers
Demografische risicogroepen	<ul style="list-style-type: none"> • Eenoudergezinnen • Ouderen • Alleenstaande mannen tussen de 26-45 jaar
Overige risicogroepen	<ul style="list-style-type: none"> • Verslaafden • Mensen met ggz-problematiek • Laaggeletterden • Huizenbezitters²

¹ Overzicht risicogroepen o.b.v.: Movisie (2021), Wat werkt bij de aanpak van armoede en schulden

² Zie bijvoorbeeld: [Schuldpreventie: visie en beleid - Nibud - Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting](#)

Bij ervaringsdeskundigen ontstond geldstress door ervaringen als kind, ingrijpende gebeurtenissen en beperkte vaardigheden

Ervaringsdeskundigen over de relatie tussen financiële problemen en geldstress

Financiële problemen en geldstress zijn nauw verbonden voor de ervaringsdeskundigen: (dreigende) financiële problemen leveren veel stress op.

Financiële problemen door...

Generatiearmoede

Marcella en Koos groeiden allebei op in arme gezinnen met (te) weinig geld voor bijvoorbeeld gevarieerd en voldoende eten. Tot op de dag van vandaag ervaren ze (sneller) geldstress.

Life events

Ziekte / ongeval

Sanne en Marcella kregen allebei te maken met grote medische problemen. Hierdoor konden ze hun werk niet meer uitoefenen en liep hun inkomen dus terug. Tegelijkertijd hadden ze wel te maken met hoge zorgkosten. Daardoor namen de schulden snel toe.

Alleenstaand moederschap

Zowel Sanne als Marcella moesten tijdens hun ziekte en herstel alleen voor de kinderen zorgen. Ze hadden geen partner om lasten mee te delen en moesten met hun kinderen bij hun ouders inwonen.

Zorgvraag kind(eren)

Zorgkosten voor kinderen kunnen tot grote financiële problemen leiden. Zeker wanneer het lang duurt voordat ze de juiste indicatie krijgen, zoals bij Marcella en Sanne. En wanneer je kind 18 wordt verliest je kind het recht op allerlei toeslagen. Dat vooruitzicht levert Sanne nieuwe zorgen op.

Beperkte financiële vaardigheden

Door verkeerde financiële keuzes of misbruik door andere mensen kunnen financiële problemen ontstaan of verergeren. Zoals bij Risma, waar gebruik werd gemaakt van haar onwetendheid. En Sanne, toen haar ex schulden veroorzaakte door impulsaankopen.

Systeem

Ervaringsdeskundigen ervaren het onbegrip en gebrek aan behulpzaamheid vanuit instanties en professionals als muren waar ze telkens weer tegenaan lopen en die bestaande problemen verergeren.

“Soms had ik drie of vier dagen geen eten”

“Ik was opeens zwanger en de vader wilde niet betrokken zijn. Hoe doe je dat financieel?”

“Volgend jaar hebben we €10.000 minder inkomen aan toeslagen”

“Ik was niet geschoold, mensen maakten misbruik van mijn situatie en onwetendheid”

Uit de verhalen van ervaringsdeskundigen blijkt: de financiële impact van levensgebeurtenissen kan sterk verschillen

Life events zijn van invloed zijn op je financiën

Elk mens en ieder huishouden maakt mooie en vervelende dingen mee die van invloed zijn op hun financiële situatie. In de afbeelding hiernaast schetsen we drie mogelijke levenslijnen – maar elk mensenleven is natuurlijk uniek!

Hoe kwetsbaarder je bent, hoe groter de kans dat deze levensgebeurtenissen leiden tot financiële problemen. Met andere woorden: jouw veerkracht of kwetsbaarheid heeft te maken met je vermogen om (financiële) klappen op te vangen.

Opgroeien in armoede maakt mensen extra kwetsbaar, omdat het de kans op gezondheidsproblemen, ontwikkelingsproblemen en blijvende geldstress verhoogt (zie theoretisch kader). De verhalen van Marcella en Koos illustreren dit.

Levensloop

Mogelijke events die je financiële gezondheid beïnvloeden

De financiële gevolgen van levensgebeurtenissen worden bepaald door je financiële veerkracht

GELD: buffers om klappen op te vangen

Wanneer je een financiële buffer hebt opgebouwd kan je financiële tegenslagen tijdelijk opvangen. Maar als je altijd al moeite had om inkomsten en uitgaven te balanceren kan het verliezen van inkomen, een onverwachte uitgave of een structureel hogere kostenpost grote gevolgen hebben.

GEDRAG: risico op financiële problemen

Ongezond financieel gedrag verhoogt de financiële risico's die je loopt en maakt je kwetsbaarder. Wanneer je financiële problemen hebt, vergroot gezond financieel gedrag de kans om deze problemen blijvend op te lossen: je veerkracht neemt toe.

OMGEVING: (sociaal) vangnet

Bij (financiële) tegenslagen kan de hulp van je familie, vrienden of anderen voorkomen dat problemen ontstaan of groter worden. Maar als je geen sociaal vangnet hebt om op terug te vallen ben je kwetsbaarder en nemen de risico's op (problematische) schulden toe.

Conclusie: financiële veerkracht hangt samen met geld, gedrag en omgeving

GELD: balans van inkomsten en uitgaven

Bij elk huishouden komt er geld binnen (inkomsten) en wordt er geld uitgegeven (uitgaven). Wanneer inkomsten hoger zijn dan de uitgaven kunnen huishoudens sparen. Maar wanneer de uitgaven tijdelijk of structureel hoger zijn moeten huishoudens hun buffers aanspreken of geld lenen om tekorten aan te vullen. Als dat niet lukt ontstaan er betalingsachterstanden en schulden.

FINANCIEEL GEDRAG: weten, kunnen en handelen

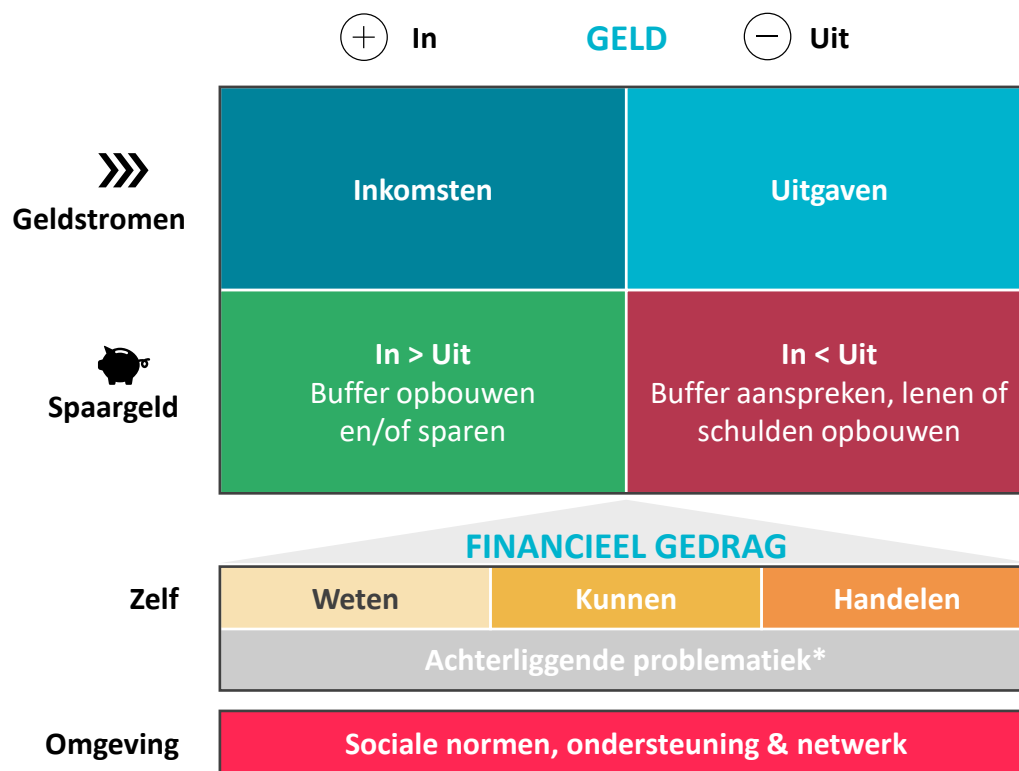
Naast onze inkomsten en uitgaven heeft ook ons financieel gedrag invloed op de financiële risico's die we lopen. Gezond financieel gedrag vertonen betekent voldoende financiële kennis hebben (weten), financiële competenties hebben (kunnen) en gemotiveerd zijn en het zelfvertrouwen hebben om je kennis en competenties in de praktijk te brengen (handelen).¹

Ons vermogen om gezond financieel gedrag te vertonen kan verstoord worden door achterliggende problematiek, bijvoorbeeld een verslaving of ziekte, maar ook door chronische stress als gevolg van geldzorgen.*

OMGEVING: (sociaal) vangnet en ondersteuning

Een sociaal netwerk waar je op terug kan vallen wanneer je hulp nodig hebt kan (grotere) problemen voorkomen. Naast je eigen, sociale netwerk kan je ondersteuning krijgen vanuit de overheid, professionele organisaties of vrijwilligersorganisaties. Uit de verhalen van ervaringsdeskundigen blijkt dat deze hulp niet altijd passend of beschikbaar is.

Ook sociale normen spelen een rol: wanneer je in een omgeving leeft waarin mensen het normaal vinden om schulden te hebben kan dat ook gevolgen hebben voor je eigen motivatie om gezond financieel gedrag te vertonen, of om hulp te gaan zoeken.

* Bv. laag zelfbeeld, verslaving, GGZ-problematiek. Valt buiten de scope van dit onderzoek

¹ Jungmann en Madern, Duurzame verbetering van gezond financieel gedrag. Droom of werkelijkheid? (2016)
* Zie theoretisch kader

4. Bestaande initiatieven

Veel financiële educatie en ondersteuning, er is beperkt aandacht voor geld

Initiatieven bestrijden financiële problemen met geld, gedragsverandering of ondersteuning

Database met 138 Nederlandse initiatieven

In onze quickscan hebben we 138 initiatieven in Nederland gevonden die financiële problemen en geldstress bestrijden.* We vonden de initiatieven in publicaties, door online te zoeken en door in gesprek te gaan met experts. Het onderzoek is niet uitputtend: er zijn nog vele andere initiatieven. De initiatieven die wij onderzochten bestrijden geldstress op verschillende manieren. Het model uit hoofdstuk 3 heeft tot doel om de initiatieven te ordenen.

Inkomsten en uitgaven in balans brengen

We vonden initiatieven die zich (primair) richten op het thema geld door:

- **Inkomsten te optimaliseren (1):** inkomen stabiliseren, geld geven, regelingen aanvragen en/of toeleiden naar werk of opleiding
- **Uitgaven te optimaliseren (2):** uitgaven stabiliseren en leren budgetteren
- **Te sparen (3):** mensen helpen om spaardoelen op te stellen en te bereiken
- **Schuldrust te creëren (4):** geld lenen en/of schulden saneren, schulden regelen, schulden kwijtschelden en sociaal incasseren

Financieel gedrag veranderen

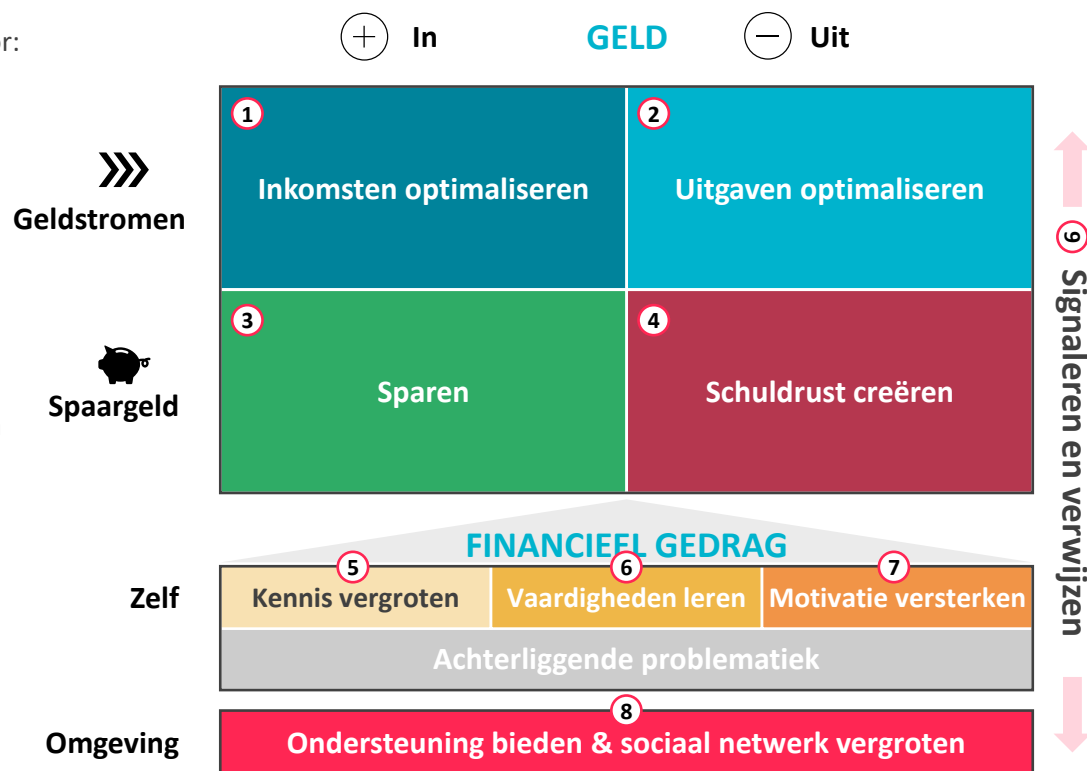
We vonden initiatieven die zich (primair) richten op het veranderen van financieel gedrag door **kennis te vergroten (5)**, **vaardigheden aan te leren (6)** en/of de **motivatie en het zelfvertrouwen te versterken (7)**

Vangnet versterken en financieel gedrag ondersteunen

Er zijn initiatieven die zich (primair) richten op verschillende manieren van **ondersteunen, ontzorgen en/of het vergroten van het sociaal netwerk (8)**

Signaleren en verwijzen

Er zijn initiatieven die geldproblemen **signaleren en mensen naar gepaste hulp verwijzen (9)**

*Met initiatieven bedoelen wij projecten, experimenten of programma's die zich richten op het bestrijden van geldstress. Gemeentelijk beleid en/of werkwijzen zoals minimaregelingen, professionele schuldhulpverlening en publieke saneringskredieten vallen buiten de scope van dit onderzoek.

Veel financiële educatie en ondersteuning, beperkt aandacht voor geld

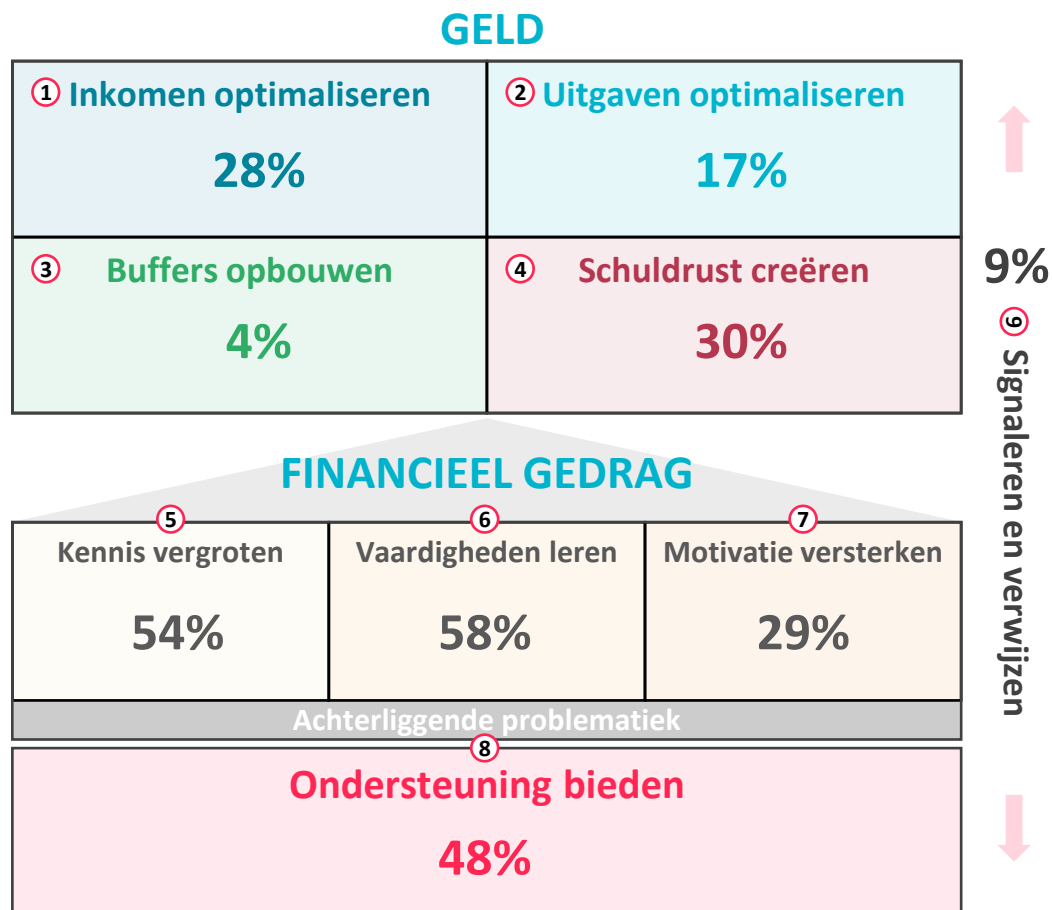
Veel aandacht voor financiële educatie en ondersteuning

Meer dan de helft van de gevonden initiatieven helpt mensen door hun financiële kennis en vaardigheden te vergroten. Aanzienlijk minder initiatieven stellen zich ten doel om de motivatie en het zelfvertrouwen van deelnemers te vergroten.¹ Dit komt overeen met onderzoek uit 2016, waaruit bleek dat (te) weinig interventies aandacht hadden voor motivatie en geloof in eigen kunnen (*self-efficacy*).²

Minder aandacht voor geld, vooral sparen

Er zijn verhoudingsgewijs veel minder initiatieven in onze database die zich bezig houden met het element geld. Van de initiatieven die dat wel doen richten veel zich op het toeleiden naar opleiding of werk (onderdeel van inkomen optimaliseren) en/of het oplossen van schulden.

Wij zijn weinig initiatieven op het spoor gekomen die zich ten doel stellen om inkomens te optimaliseren door (voorwaardelijk of onvoorwaardelijk) geld te *geven* en/of die als expliciet doel hebben om mensen te helpen om financiële buffers op te bouwen.

¹ De werkzaamheid van initiatieven uit de database binnen dit model is niet gevalideerd bij de initiatieven zelf: het is een inschatting van Purpose op basis van websites, rapporten en gesprekken met experts
² *Self-efficacy* is de verwachting die personen hebben over hun eigen vermogen om het gewenste gedrag uit te kunnen voeren. Jungmann en Madern, Duurzame verbetering van gezond financieel gedrag. Droom of werkelijkheid? (2016)

Meerderheid initiatieven combineert elementen, maar we weten niet welke combinaties het meest effectief zijn

De meeste initiatieven combineren elementen

Om (complexe) financiële problemen te bestrijden combineren de meeste initiatieven twee of meer van de elementen uit het model. De meest voorkomende combinaties worden gevormd door initiatieven die kennis en vaardigheden combineren, eventueel aangevuld met motivatie en/of ondersteuning.

Veel elementen combineren is niet altijd beter

Een klein aantal initiatieven combineert meer dan 6 van alle elementen. Dit kan positief zijn, maar alleen wanneer de initiatieven ook daadwerkelijk effectief zijn in het ondersteunen van deze elementen. Experts en ervaringsdeskundigen bevelen weliswaar een integrale aanpak aan (zie hoofdstuk 5 en 6), maar tegelijkertijd blijkt uit onderzoek dat focus op specifieke doelen en beoogde doelgroepen de effectiviteit van initiatieven kan verhogen.¹

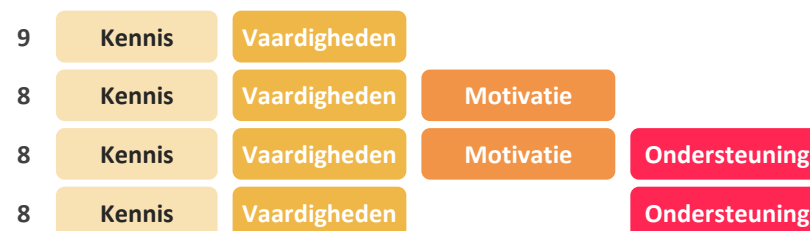
Er zijn initiatieven die zich bewust op één element richten

Er zijn 29 initiatieven in deze database die zich op één element richten. Van deze initiatieven houden de meeste zich bezig met signaleren en verwijzen (8), vaardigheden (7) en het optimaliseren van inkomens (6). Bij signaleren en verwijzen gaat het om initiatieven die zich ten doel stellen mensen naar passende hulp te leiden, zonder die hulp zelf te bieden. Bij inkomens optimaliseren gaat het bijvoorbeeld om initiatieven die 'gewoon' geld geven, een thema dat we later uitdiepen.

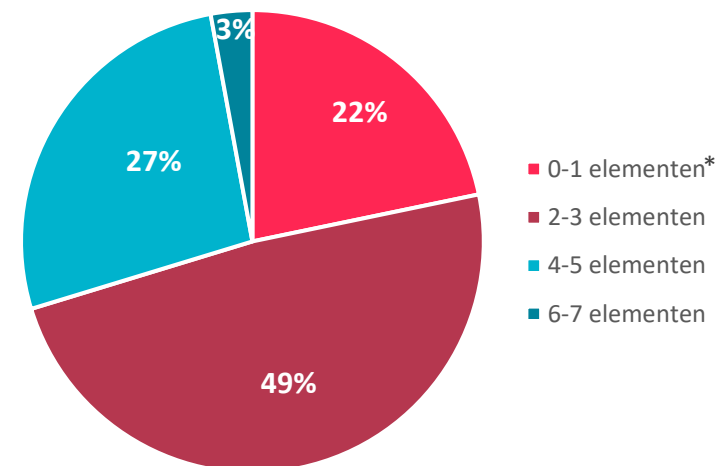
Sparen staat nooit op zichzelf

De initiatieven in dit onderzoek die zich bezig houden met sparen doen dat altijd in combinatie met minimaal drie andere elementen. Daar moet wel bij aangetekend worden dat we maar zes initiatieven op het spoor zijn gekomen die zich expliciet ten doel stellen om mensen te helpen sparen.

Meest voorkomende combinaties

4 op de 5 initiatieven combineert tenminste 2 elementen

¹ Roeland van Geuns, Jodi Mak et al. (2021), Van Schulden naar Kansen. Weten wat werkt
*Het initiatief Speaking Minds scoort op geen van de thema's binnen het model. Dit is een initiatief dat jongeren in staat stelt mee te denken over armoedebeleid.

A man with a grey beard and glasses, wearing a dark hat and a white t-shirt, is looking slightly to the right. He is standing in front of a modern building with large windows and a curved architectural element. The background is slightly blurred, emphasizing the man in the foreground.

5. Perspectief van experts

Experts wijzen op 8 ontwikkelthema's bij de bestrijding van geldstress

Initiatieven richten zich op voorkomen, signaleren, oplossen en begeleiden bij financiële problemen

Er zijn in Nederland veel lokale, regionale en nationale initiatieven die geldstress willen bestrijden. Ze variëren van groot tot klein, van eenmalige acties tot langdurige trajecten en van heel persoonlijk tot volledig geautomatiseerd. Al deze initiatieven kunnen op verschillende *momenten* worden ingezet.

Voorkomen

Initiatieven die er op inzetten financiële problemen te voorkomen, bijvoorbeeld door jongeren financiële educatie te geven.

Signaleren

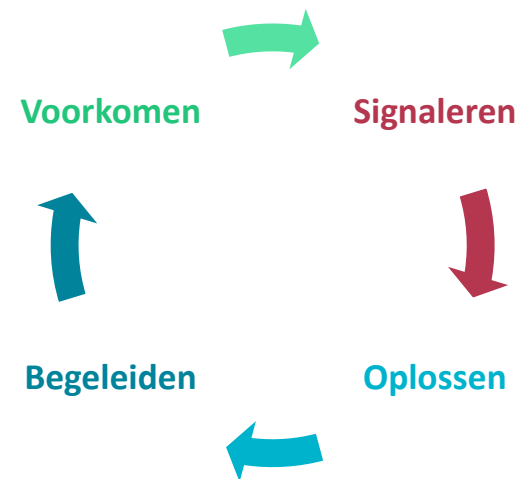
Initiatieven die geldproblemen (vroeg) signaleren en mensen doorverwijzen naar passende hulp. Bijvoorbeeld door vroege betalingsachterstanden aan te kaarten, of door een laagdrempelig inloospreekuur te organiseren.

Oplossen

Initiatieven die mensen met geldproblemen helpen om die op te lossen, bijvoorbeeld door grip te krijgen op hun financiën, schulden op te lossen of inkomen en uitgaven in balans te brengen.

Begeleiden

Initiatieven die mensen met geldproblemen begeleiden naar duurzame financiële gezondheid, bijvoorbeeld door middel van financiële educatie en nazorg na het oplossen van de problemen zelf.

Experts wijzen op 8 thema's bij de bestrijding van geldstress die verder ontwikkeld kunnen worden

Levensloop-denken bij voorkomen en signaleren

Denk na hoe je in kan spelen op levensgebeurtenissen die een grote impact hebben op financiële gezondheid (1). Er wordt voorlichting gegeven aan jongeren wanneer ze 18 worden, maar er wordt nog weinig gedaan met thema's als scheiden en ziekte. Werk daarbij ook samen met welzijnsorganisaties en de eerstelijnszorg: zij hebben vaak vroeg zicht op deze gebeurtenissen.

Meer aandacht voor geld bij het oplossen van geldproblemen

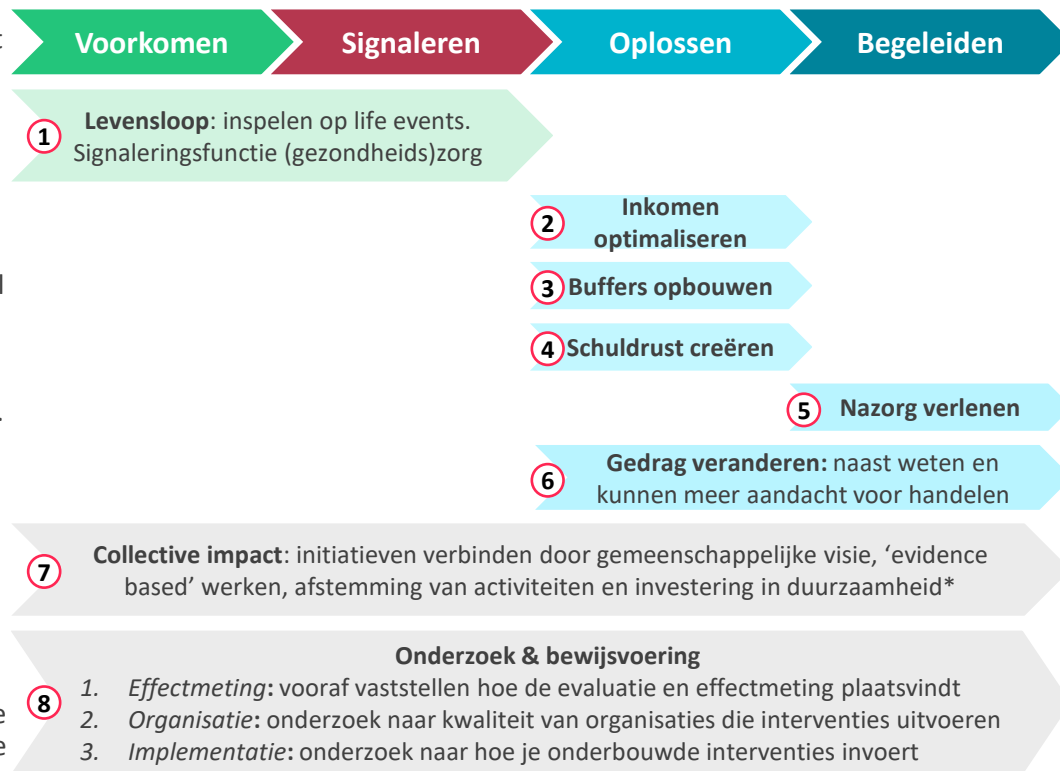
Waar veel initiatieven zich richten op kennis en competenties om financieel gedrag te ondersteunen, is er nog (te) beperkt aandacht voor initiatieven die inkomens optimaliseren (2) en mensen helpen met sparen (3). Er is steeds meer aandacht voor het creëren van schuldruist (4), bijvoorbeeld door aandacht voor saneren, sociaal incasseren en het schuldenknooppunt. Volgens experts moeten deze activiteiten uitgebreid worden.

Meer aandacht voor duurzame financiële gezondheid

Er wordt nog te weinig nazorg verleend aan mensen bij wie (acute) financiële problemen zijn opgelost (5). Voor financiële gezondheid op de lange termijn is het daarom nodig om niet alleen te kijken naar kennis en competenties, maar ook naar motivatie en (zelf)vertrouwen (6).

Collectieve impact door samenwerking en bewijsvoering

Er zijn heel veel initiatieven in Nederland die geldstress bestrijden, maar we hebben beperkt zicht op de effectiviteit van al deze inspanningen. Sommige initiatieven houden wel de eigen activiteiten bij, maar niet op een manier die wetenschappelijk effect aantoont. Wat we weten is dat de impact toeneemt wanneer initiatieven actief samenwerken (7). Daarnaast kan de impact vergroot worden door meer bewijs te verzamelen over wat werkt én over hoe deze kennis vertaald kan worden naar de praktijk (8).

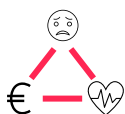
* *Collective impact* omvat 1) een gemeenschappelijke visie op het voorliggende vraagstuk van projecten en initiatieven binnen een geografisch afgebakend gebied, 2) gebruikmaking van wetenschappelijke inzichten over wat werkt, 3) het afstemmen van elkaars activiteiten en initiatieven en 4) investeren in het verduurzamen van initiatieven.¹

¹ Roeland van Geuns, Jodi Mak et al. (2021), Van Schulden naar Kansen. Weten wat werkt

Integraal werken is van belang om financiële en fysieke gezondheid op korte en lange termijn te verbeteren

Experts adviseren om combinaties te maken van beloftevolle initiatieven en integraal samen te werken

In hoofdstuk 2 concludeerden we dat financiële problemen, geldstress en ervaren gezondheid op elkaar ingrijpen. In hoofdstuk 4 zagen we dat de meeste initiatieven werken aan twee of meer elementen uit ons model voor financiële veerkracht. Om de financiële en ervaren gezondheid van gezinnen met geldstress te verbeteren is volgens experts een integrale visie nodig. Ze wijzen daarbij op het belang van samenwerking tussen deze initiatieven onderling en met betrokken partijen in de zorg en het sociaal domein.

Leg lokaal een directe relatie tussen geldstress en (ervaren) gezondheid

Regelmatig worden gezondheidsklachten veroorzaakt door geldstress:

- geef huisartsen en POH's een rol bij het signaleren en bespreekbaar maken van geldproblemen, bv. met de gesprekstool 'Geldzorgen in de spreekkamer';
- combineer initiatieven gericht op geldstress met initiatieven die helpen een gezonde leefstijl te hanteren, bv. met gezonde voeding en voldoende beweging;
- combineer initiatieven gericht op geldstress bij het individu met initiatieven gericht op een gezonde leefomgeving.

Combineer schuldrust met nazorg en het geven van geld

Nadat schulden zijn opgelost is er beperkt aandacht voor duurzame financiële gezondheid. En mensen met schulden komen vaak niet in aanmerking voor projecten die geld geven, omdat het geld naar schuldeisers zou gaan:

- onderzoek mogelijkheden om 1) de schulden bij mensen kwijt te schelden of te saneren en vervolgens 2) inkomens te optimaliseren door bv. geld te geven;
- geef aandacht aan duurzame financiële gezondheid d.m.v. nazorg.

Stimuleer integraal werken door partijen te verbinden

Initiatieven zijn nog maar beperkt van elkaars inzet op de hoogte, waardoor er (te) weinig *collective impact* gemaakt wordt. Stimuleer daarom samenwerking:

- **tussen interventies** voor lokale verbinding i.p.v. concurrentie;
- **tussen schuldhulpverlening en lokale projecten** voor verwijzing tussen professionele en informele hulp;
- **met gemeenten**, om het bereik van minimaregelingen te vergroten;
- **met welzijns/gezondheidsorganisaties**: zij hebben een belangrijke signaleringsfunctie.

6. Advies van ervaringsdeskundigen

Stel de mens centraal, bied maatwerk en geef vertrouwen

Ervaringsdeskundigen: om geldstress te bestrijden moet je de mens centraal stellen, maatwerk leveren en vertrouwen bieden

Ervaringsdeskundigen wijzen op het belang van de manier waarop je hulp biedt

Wat volgens ervaringsdeskundigen vooral van belang is voor de effectieve bestrijding van geldstress is de *manier waarop* je de hulp inricht. Hulp is het meest effectief wanneer die op de hulpvraag van het individu aansluit en de doelgroep vertrouwen en maatwerk biedt.

Wat helpt?

Vertrouwen geven

Vertrouwen in de kunde en motivatie van mensen met geldstress

Ervaringsdeskundigen inzetten

De mens centraal stellen

Goed luisteren naar individuele situatie en behoeften

Samenwerking tussen hulporganisaties

Verder kijken dan de regels

Rust en overzicht bieden

Dingen uit handen nemen om te ontlasten

Eén contactpersoon met overzicht

Waarom / wanneer helpt het?

→ Vertrouwen geven betekent erkenning geven aan de kracht die mensen al tonen om te overleven. We moeten af van stigmatisering en vanuit vertrouwen hulp bieden.

→ Onder andere door schaamte is het voor kwetsbare groepen vaak een grote stap om hulp te vragen. Ervaringsdeskundigen kunnen de meest kwetsbare groepen wél bereiken, waar professionele hulpverlening daar niet altijd in slaagt.

→ Elk persoon heeft weer andere vormen van hulp nodig. Het is dus van groot belang dat je goed luistert naar wat iemand nodig heeft.

→ Er wordt al veel goeds gedaan. Als hulporganisaties samenwerken kan er makkelijker gehoor gegeven worden aan de hulpvraag.

→ Door te zoeken naar de ruimte in de regels voorkom je situaties waarin 'de computer nee zegt'. Het gaat om echt maatwerk leveren.

→ Iemand met geldstress is overvraagd. Het meedenken over of zelfs overnemen van taken kan voor meer ademruimte zorgen, waardoor iemand aan onderliggende oorzaken kan werken.

→ Als gezin met een complexe combinatie van problemen moet je met veel hulpverleners contact onderhouden en raak je het overzicht kwijt. Eén aanspreekpunt dat overzicht heeft geeft rust en duidelijkheid.

Ervaringsdeskundigen zien vooral mogelijkheden bij de thema's geld en ondersteuning

Koos: de eerste stap is schulden verminderen. Daarna wil je een buffer opbouwen (sparen). En omscholing (werk/opleiding) geeft meer inkomen voor de toekomst. Tot slot wil je je inkomen stabiliseren, zodat je inkomen wordt aangevuld voor elke euro die je tekort komt.

Sanne: in het algemeen kies ik voor het helpen bij regelingen aanvragen en toeleiden naar werk. Je kan niet geld blijven geven: regelingen en werk bieden duurzame oplossingen. Maar ik heb zelf al werk en ik ken de regelingen. Voor mijn situatie kies ik daarom voor geld apart zetten en het opbouwen van een buffer voor komend jaar, als ons inkomen terugvalt omdat mijn zoon 18 wordt.

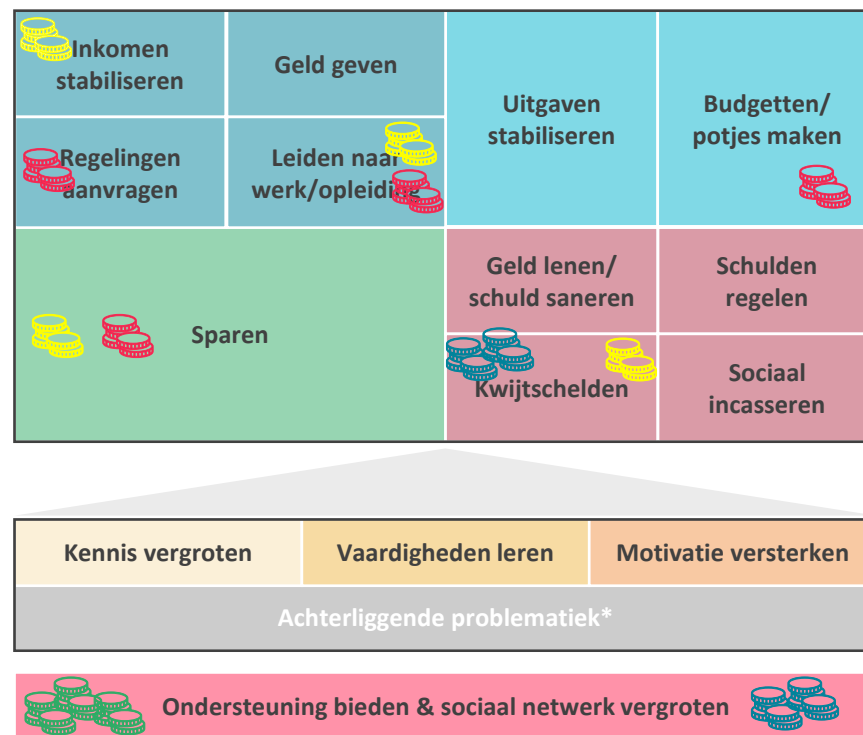

Marcella: goede hulp begint met de vraag wat iemand nodig heeft. Je hebt één iemand nodig die naar je luistert: wat heb je nodig nu en op de lange termijn? Die kan dan al deze elementen meenemen. Het thema sparen vind ik lastig. Mensen die leven rond het bestaansminimum kunnen meestal niet sparen.

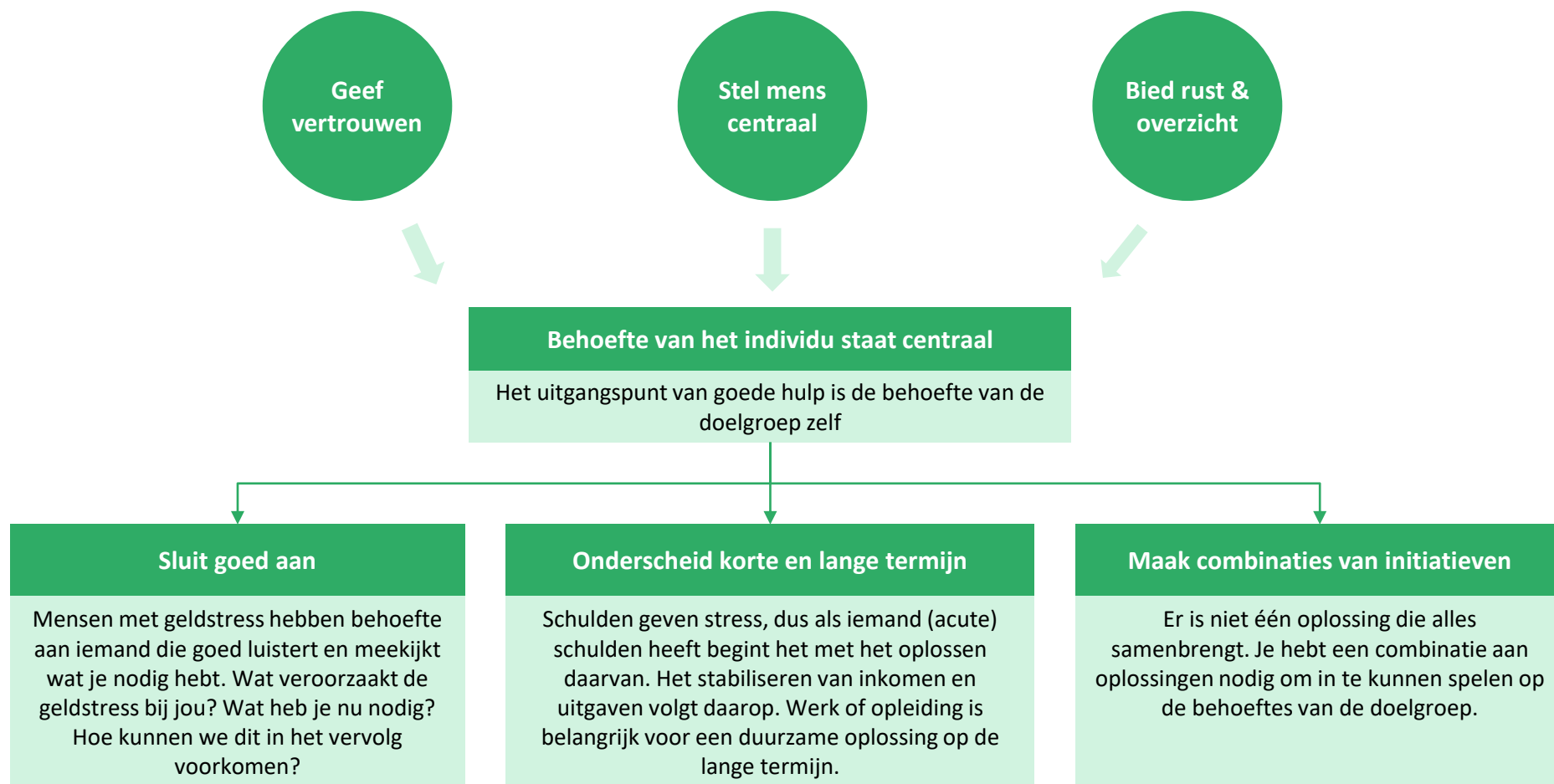

Risma: schulden kwijtschelden is heel belangrijk, met 1-op-1 begeleiding om te leren hoe je in de schulden kwam en hoe je er uit blijft. Geen cursus, maar persoonlijke begeleiding. En daarnaast zou ik het geld gebruiken om andere mensen te helpen door elkaar ondersteuning te bieden in de gemeenschap, zoals bij de Voedselbank.

Waar zouden de ervaringsdeskundigen geld op inzetten om geldstress te bestrijden?

Advies: biedt hulp op basis van de behoeften van de doelgroep zelf

A child with blonde hair, seen from behind, holding a large map in a field. The child is wearing a dark blue jacket. The background is a blurred landscape of a field with some trees in the distance. A teal semi-transparent banner is overlaid on the bottom half of the image.

7. Verdieping

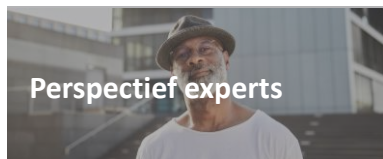
Geleerde lessen van initiatieven die geld geven, helpen sparen of schulden saneren of kwijtschelden

Verdieping van initiatieven die geld geven of lenen, helpen sparen of schulden kwijtschelden

Overzicht van initiatieven

*Veel financiële educatie en ondersteuning, beperkt aandacht voor **geld geven, sparen en schulden saneren of kwijtschelden***

Perspectief experts

*Meer aandacht nodig voor **geld en duurzame financiële gezondheid** bij het bestrijden van geldstress*

Advies ervaringsdeskundigen

*Om geldstress te bestrijden moet je de mens centraal stellen, maatwerk leveren en **vertrouwen** bieden. Zet in op de thema's **geld en ondersteuning***

Focus op Geld: verdieping van thema's geld geven, sparen, schulden saneren en schulden kwijtschelden

We hebben ons verdiept in een aantal initiatieven die zich primair focussen op de bovenkant van het model: geld. De manier waarop ze dat doen heeft altijd te maken met het versterken van gezond financieel en sociaal gedrag en het ondersteunen daarvan. We zijn in gesprek gegaan met een aantal initiatieven om te horen hoe zij werken. Uit die gesprekken bleek dat de combinaties tussen verschillende vlakken uit het model een initiatief krachtig maakt. Daarnaast hebben wij literatuuronderzoek gedaan naar de (vermeende) effecten van de typen initiatieven.

GELD

Inkomen stabiliseren	Geld geven	Uitgaven stabiliseren	Budgetteren
Regelingen aanvragen	Leiden naar werk/opleiding		
Sparen	Geld lenen/ schuld saneren	Schulden regelen	
	Schulden kwijtschelden	Sociaal incasseren	

FINANCIËEL GEDRAG

Kennis vergroten	Vaardigheden leren	Motivatie versterken
Achterliggende problematiek*		

Ondersteuning bieden & sociaal netwerk vergroten

Kleurenwielen maken zichtbaar welke thema's elk initiatief combineert

Op basis van de gesprekken met experts, ervaringsdeskundigen en team Samen Kansrijk en Gezond zijn vier thema's geselecteerd om verder te verdiepen. Wij hebben daarvoor de initiatieven geselecteerd die zich primair met dat thema bezighouden. Maar de meeste initiatieven zijn ook actief op andere thema's, om hun hoofddoel te ondersteunen. In dit hoofdstuk geven we per primair thema een overzicht van de initiatieven. Een kleurenwiel per initiatief geeft aan op welke thema's ze actief zijn.* Je leest het kleurenwiel met de klok mee. Het eerste vlak geeft het primaire thema aan. Het volledige overzicht van initiatieven wordt in een aparte bijlage opgeleverd.

Legenda met weergave voor kleurenblindheid

Voorbeeld

Dit initiatief houdt zich primair bezig met inkomen optimaliseren, maar biedt ook ondersteuning en versterkt de motivatie.

We werken per thema de volgende elementen uit

Uitleg over het thema

Bekende resultaten van effectonderzoek

Knelpunten bij het uitvoeren in Nederland

Overzicht van gevonden initiatieven in Nederland

Verdieping van 1 of meer initiatieven

Initiatieven die geld geven

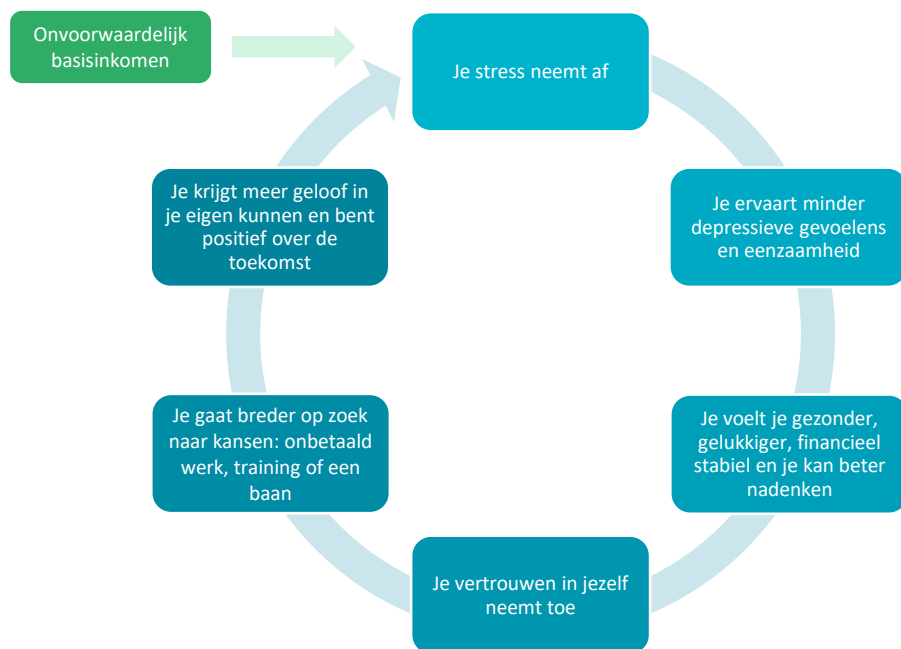
PURPOSE

Experimenten met het basisinkomen tonen indicatieve positieve effecten op mentale en fysieke gezondheid

Het basisinkomen neemt financiële stress weg

De gedachte achter het basisinkomen is dat iedereen een vast bedrag ontvangt om van te leven, zonder een tegenprestatie te hoeven leveren. Niemand hoeft zich zorgen hoeft te maken over de eerste levensbehoeften. Het wegnemen van financiële stress maakt mensen en daarmee de hele samenleving gelukkiger.¹ In de basis gaat het basisinkomen over onvoorwaardelijk geld geven en dus over vertrouwen. Onderzoek naar experimenten met het basisinkomen in het buitenland laat indicatief veelbelovende resultaten zien.

Experimenten laten een verbetering zien van mentale en fysieke gezondheid

Experimenten in Finland² en Stockton³ (VS) laten zien dat ontvangers van varianten op het basisinkomen zich gezonder voelden en minder stress en angst ervaarden. Hoewel hun inkomen nog steeds niet hoog was, durfden deze mensen sneller risico's te nemen om zichzelf te ontwikkelen, zoals het aannemen van een onbetaalde stage.

Er ontstaat een positieve spiraal

McKinsey² rapporteert dat het experiment in Finland zorgde voor zichzelf versterkende positieve effecten. Mensen kwamen in een positieve spiraal terecht doordat ze risico's durfde te nemen met hun ontwikkeling en daardoor meer zelfvertrouwen kregen. Hun baankansen namen daardoor toe.

Meer gedegen onderzoek is nodig

De experimenten en onderzoeken zijn kleinschalig en het is lastig om vast te stellen welke effecten toe zijn te schrijven aan het basisinkomen en welke aan andere, onvoorziene factoren. Er is meer onderzoek nodig om de werkzame elementen en de effecten van een basisinkomen daadwerkelijk aan te tonen.⁴

¹ Het Parool (2021) Gezocht: 5 vrijwilligers voor een basisinkomen
² McKinsey (2020) An experiment to inform universal basic income
³ SEED (2021) Preliminary Analysis: SEED's First Year
⁴ De Correspondent (2019) Uit het Finse experiment met het basisinkomen blijkt: eigenlijk helemaal niks

Onvoorwaardelijk geld geven aan kwetsbare groepen loopt tegen wettelijke kaders aan

Beperkte experimenteerruimte met basisinkomen in Nederland

Er is in Nederland een aantal experimenten gestart met varianten op het basisinkomen. Deze initiatieven hebben ‘de wind mee’, er is steeds meer aandacht voor bijvoorbeeld het versoepelen van de regels rondom bijverdienen in de bijstand. Maar de Participatiewet en wetgeving rondom schuldhulp beperken nu nog de mogelijkheden om te experimenteren met dit idee onder kwetsbare doelgroepen, zoals uitkeringsgerechtigden en mensen met schulden. Terwijl je die doelgroepen juist zou willen bereiken.

Mensen lopen het risico gekort te worden op hun uitkering

De Participatiewet stelt duidelijke eisen aan bijstandsgerechtigden: een tegenprestatie voor het geld dat zij ontvangen. Alle toeslagen, maar ook ontheffing van gemeentelijke belastingen, zijn gekoppeld aan inkomensnormen. Mensen met een uitkering zijn verplicht al hun extra inkomsten te verantwoorden en extra geld wordt gekort op de uitkering.

Schuldhulpverlening hanteert strenge regels

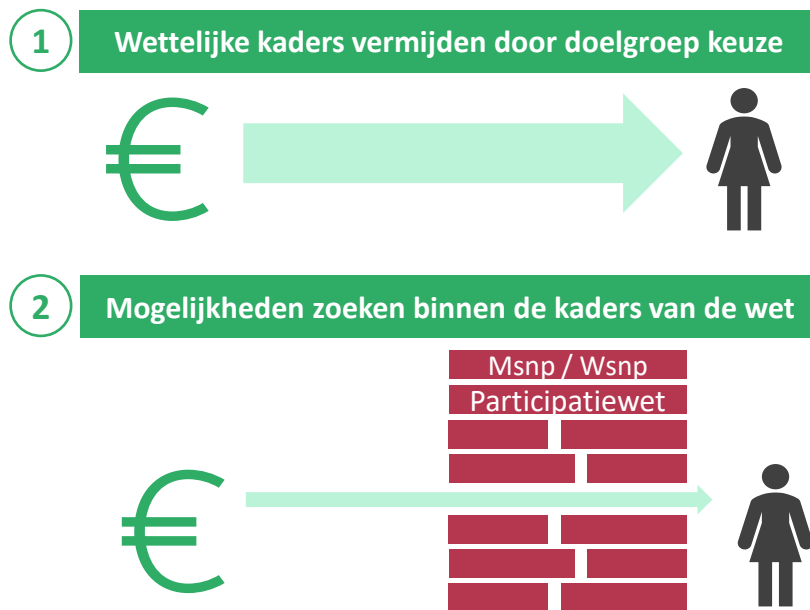
Ook in de regels rondom schuldhulpverlening worden er beperkingen gelegd op het ontvangen van geld. Als iemand onder bewind staat zullen extra inkomsten verantwoord moeten worden. In de Wsnp gaan extra inkomsten direct naar de schuldeiser, niet naar het huishouden.

Complexe regelgeving maakt experimenteren lastig

Voor zowel initiatieven als fondsen, onderzoekers en gemeenten is het onvoorwaardelijk geven van geld nieuw terrein. De regelgeving is dusdanig complex dat het moeilijk te overzien is wat de impact is van het geven van geld. Geld geven aan de ene kant zorgt voor gekort worden ergens anders. Allerlei regelingen hebben invloed op elkaar.

Initiatieven lossen dit op door binnen de wettelijke kaders naar oplossingen te zoeken of de beperkende kaders te vermijden

Doelgroepkeuze is bepalend in het vormgeven van experimenten met basisinkomen. Zo heeft het experiment Collectief Kapitaal de mogelijkheid om een hoger bedrag te geven, omdat zij mensen met een uitkering en in schuldhulpverlening afraden om zich aan te melden (1). ‘Gewoon geld geven’ richt zich wel op deze doelgroepen* en is een traject ingegaan met de gemeente Zaanstad om een klein geldbedrag als gift mogelijk te maken voor mensen met een uitkering (2).

*Mensen die in een schuldhulptraject zitten kunnen de gift niet ontvangen. Als er kleine schulden zijn kan dit wel, de gift kunnen ze dan uitgeven aan het aflossen van de schulden.

Bij geld geven wordt ook ondersteuning en training geboden, maar besteding van het geld blijft vrij

Naam	Bouwdepot	Collectief Kapitaal	Gewoon Geld Geven
Beschrijving	<i>Thuisloze jongeren krijgen een jaar onvoorwaardelijk inkomen, terwijl ze werken aan ontwikkeling en herstel</i>	<i>Vijf deelnemers ontvangen acht maanden een onvoorwaardelijk basisinkomen</i>	<i>Honderdvijftig kwetsbare gezinnen ontvangen twee jaar onvoorwaardelijk €150,- per maand</i>
Organisatie	Het Bouwdepot & Gemeente Eindhoven	Burgerinitiatief	Kansfonds, Hogeschool van Amsterdam
Locatie	Eindhoven	Amsterdam-Noord	Zaanstad
Doelgroep	Thuisloze jongeren waarvan de ouders geen ondersteuning kunnen bieden	Iedereen > 18 jaar, met een betaalde baan maar te weinig bestaanszekerheid, in Buikslotermeer, Amsterdam-Noord	Gezinnen met lage inkomens die in contact staan met Ouder en Kindteams in de gemeente Zaanstad
Status	Pilot (gestart op 1 oktober 2021)	Opschalend (gestart op maart 2020)	Feitelijk geld geven start 2022

- Inkomsten optimaliseren
- Kennis vergroten
- Uitgaven optimaliseren
- Vaardigheden leren
- Sparen
- Motivatie versterken
- Schuldruist creëren
- Ondersteuning & netwerk

Gewoon Geld Geven baande zich een weg door een juridisch moeras om te kunnen starten met hun onderzoek

Twee jaar lang onvoorwaardelijk geld geven

Kansfonds en Hogeschool van Amsterdam werken samen met de gemeente Zaanstad in een experiment met onvoorwaardelijk geld geven.¹ Van 2022 – 2024 zullen 150 Zaanse gezinnen een onvoorwaardelijke maandelijkse gift van €150,- ontvangen. In de laatste zes maanden wordt de gift afgebouwd en krijgen de gezinnen ondersteuning bij het maken van een financieel toekomstplan. De gezinnen mogen zelf beslissen waar zij het geld aan uitgeven, of dat zij dit bijvoorbeeld willen sparen.

Onderzoek moet effect uitwijzen op welzijn en arbeidsparticipatie

Terwijl het experiment loopt doet de HvA onderzoek naar het effect op de gezinnen. Het onderzoek focust zich op het welzijn en de arbeidsparticipatie van de ouders en de ontwikkeling en schoolprestaties van de kinderen. Verder wordt gekeken naar succes- en faalfactoren van het experiment, de business case en noodzakelijke systeemaanpassingen. Deze inzichten worden afgezet tegen een controlegroep van 350 gezinnen, die een kleine vergoeding krijgen voor deelname. De onderzoeksresultaten worden eind 2024 verwacht.

Durf en doorzettingsvermogen zijn van belang als je onvoorwaardelijk geld wil geven, vertelt Kurdistan Smit van Kansfonds

Je hebt een lange adem nodig en moet vasthoudend zijn

“Een reden dat er weinig voorbeelden zijn, is omdat het zó ingewikkeld is”

Verbind de juiste partijen met elkaar om een verschil te maken

“Werk samen met partijen die hier echt in geloven en durven door te zetten”

Doorzettingsvermogen en durven proberen, ook al is er weerstand

“Je moet in oplossingen blijven denken. Je komt steeds weerstand tegen, hoort vaak ‘nee het kan niet’”

Uitbreiden van de scope en omvang van het onderzoek zou de resultaten kunnen versterken

Met extra financiering zou een extra gemeente toegevoegd kunnen worden aan het onderzoek. Dat zou de onderzoeksresultaten robuuster maken.

De scope van het onderzoek zou uitgebreid kunnen worden met de effecten die geld geven heeft op de (ervaren) gezondheid van de deelnemende gezinnen.

**Initiatieven die schulden
saneren of kwijtschelden**

DOEL

Schuldsanering en kwijtschelden hebben positieve effecten op welzijn

Het hebben van schulden levert stress op. Als iemand schulden heeft bij veel verschillende schuldeisers neemt de stress toe.

Saneren en kwijtschelden versimpelen de schuldsituatie

Schulden saneren en kwijtschelden gaan uit van hetzelfde principe: alle schulden van een huishouden worden afgekocht. Bij sanering wordt dit omgezet in een nieuwe lening met gunstige voorwaarden, zoals een lage rente, lange betaaltermijn en een pauzeknop als betaling van het termijnbedrag niet lukt. Bij kwijtschelden hoeft de schuld niet meer terugbetaald te worden.

Saneren en kwijtschelden zorgt voor directe stressverlichting

Onderzoek in Singapore¹ laat zien dat mensen sneller terugvielen op sociale steun als hun aantal schuldeisers was gestegen. Een stijging van het totale schuldbedrag had minder effect. De mentale bandbreedte die nodig is om je schulden te regelen met veel verschillende schuldeisers is dus significant. Schulden saneren lost dit probleem al op door het totaal aan schuldeisers terug te brengen naar één. Bij kwijtschelden is er direct een schone lei.

Schulden kwijtschelden heeft brede positieve effecten

Onderzoek van De Argumentenfabriek en Rabobank² concludeert dat kwijtschelden ruimte biedt voor huishoudens om aan andere problemen te werken. Het zorgt voor hogere arbeidsparticipatie, betere onderwijsprestaties, lager ziekteverzuim en het voorkomen van gezondheidsschade. Hun literatuuronderzoek wijst uit dat het niveau van de betalingsmoraal niet erg gevoelig is voor aanpassingen van het systeem van schuldafhandeling. Zo laat een onderzoek uit de VS zien dat de betalingsmoraal vrijwel gelijk was in de periode voor en na beperkende regelgeving rondom kwijtschelden.²

Versimpelen van de schuldsituatie door saneren of kwijtschelden

Verlichting van stress en grotere mentale bandbreedte

Ruimte om aan multiproblematiek te werken

Hogere arbeidsparticipatie van ouders

Betere onderwijsprestaties van kinderen

Lager ziekteverzuim

Voorkomen van gezondheidsschade

¹ Ng et al. (2021) The Importance of Considering Debt and Young Children in Activation: A Survival Analysis of Return to Welfare

² Fransman & Bakker (2020) Minder schade door schuld

Initiatieven willen vertrouwen bieden maar lopen aan tegen mogelijke verliezen lijden en moeite met draagvlak creëren

Schulden saneren of kwijtschelden wordt gecombineerd met werken aan duurzame financiële gezondheid

Hoewel saneren of kwijtschelden dieper liggende oorzaken van de schuldsituatie niet wegnemen, is het vanuit onderzoek wel aannemelijk dat het positieve effecten heeft op mensen. Net als bij geld geven gaat het bij sanering en kwijtschelden ook om vertrouwen geven. Namelijk het vertrouwen dat mensen het krediet terugbetalen en het vertrouwen dat mensen na kwijtschelding niet weer in de schulden terecht komen. We zien dat de initiatieven mede daarom het saneren of kwijtschelden koppelen aan ondersteuning of gedragsverandering. Hiermee combineren ze een korte termijn en lange termijn interventie om te zorgen voor duurzame (gedrags-)verandering.

Saneren

Risico dat iemand het krediet niet terugbetaalt

Bij schuldsanering bestaat het risico dat de lening niet terugbetaald kan worden.

Werken vanuit vertrouwen betekent soms verlies accepteren

Initiatieven zetten in op de vertrouwensband, heldere afspraken en ondersteuning om dit risico te verkleinen. Zo biedt Salarise cursussen en coaches aan en werkt het Bob van der Hout-fonds alleen voor cliënten van De Tussenvoorziening*. Als een krediet bij Salarise toch niet terugbetaald kan worden, schakelt Salarise een sociaal incassobureau in. Het Bob van der Hout-fonds heeft een enkele keer meegemaakt dat een cliënt uit beeld verdwijnt en stopt met terugbetalen. In dat geval accepteert het fonds het verlies en zet daarmee het saneringskrediet eigenlijk om in een (gedeeltelijke) kwijtschelding.

Kwijtschelden

Lastig om draagvlak te creëren

Met name van kwijtschelden wordt vaak gedacht dat het een negatief effect heeft op de betalingsmoraal. Dit heeft een remmende werking op het ontwikkelen van deze initiatieven.¹

Er is overtuigingskracht nodig om draagvlak te winnen

Initiatieven geven aan veel energie te moeten steken in het creëren van draagvlak. Ze besteden tijd aan het overtuigen van stakeholders en het ontkrachten van bestaande ideeën.

*De Tussenvoorziening biedt een pakket van maatschappelijke ondersteuning voor kwetsbare groepen in Utrecht, waaronder budgetbeheer (zie: Stadsgeldbeheer)

¹Verhagen et al. (2014) Verlossing van schuld en boete

Schulden saneren of kwijtschelden gaat vaak samen met ondersteuning en vergroten van kennis en vaardigheden

Naam	Bob van der Hout-fonds	Salarise	Freeset	Jongeren Perspectief Fonds	Uit Het Krijt
Beschrijving	Renteloze leningen en giften voor cliënten van De Tussenvoorziening met schulden	Werkt samen met werkgevers om dure leningen van werknemers te saneren	Zorgt voor snel financieel overzicht, schuldsanering en intensieve nazorg	Kwijtschelden van schulden in ruil voor maatschappelijke tegenprestatie plus een tweejarig begeleidings-traject	Kleine schulden worden kwijtgescholden, soms in combinatie met budgetbuddy traject
Organisatie	De Tussenvoorziening	Salarise	Freeset	Jongeren Perspectief Fonds	De Regenboog Groep
Locatie	Utrecht	Nederland	Nederland	Nederland	Amsterdam
Doelgroep	Cliënten van De Tussenvoorziening met schuldproblemen	Werknemers met te dure leningen	Huishoudens die behoefte hebben aan schuldhulp	Jongeren (18-27 jaar) die door schulden vastlopen in hun leven	Mensen met een kleine schuldenlast (< €5.000)
Status	Ontwikkeld	Gestart mei 2021	Start zomer 2022	Ontwikkeld	Pilot (2021 gestart)

- Inkomsten optimaliseren
- Kennis vergroten
- Uitgaven optimaliseren
- Vaardigheden leren
- Sparen
- Motivatie versterken
- Schuldruist creëren
- Ondersteuning & netwerk

Initiatieven bieden schuldrust op korte termijn en helpen bij duurzame gedragsverandering

Het Bob van der Hout-fonds biedt saneringskredieten voor cliënten van De Tussenvoorziening

Dit fonds biedt renteloze leningen en saneringskredieten aan mensen met (problematische) schulden. Ze werken met kwetsbare doelgroepen, zoals dak- en thuislozen, die begeleid worden door De Tussenvoorziening. Ze willen hiermee een beter alternatief zijn voor bewind. De vertrouwensrelatie staat voor hun centraal.

Salarise werkt samen met werkgevers om te dure leningen van werknemers om te zetten in gunstige kredieten

Via Salarise kunnen werkgevers hun werknemers helpen financieel fitter te worden. Salarise biedt daarvoor de mogelijkheid om een of meer te dure leningen over te sluiten naar een met gunstige voorwaarden. Ze werken bovendien peer-to-peer. Al het geld wat zij uitlenen komt van particulieren die hun spaargeld willen laten renderen.

Uit Het Krijt scheldt kleine schulden kwijt en biedt nazorg wanneer dat passend is

Uit Het Krijt wil ervoor zorgen dat mensen sneller uit de armoede zijn. Daarom zorgen zij voor het kwijtschelden van schulden tot €5000,- binnen 3-4 weken na aanmelding. Naderhand bieden ze 1 jaar nazorg en volgen ze hun cliënten. Twee van de veertig personen kwamen opnieuw in de schulden.

Combineer het geven van vertrouwen met het ondersteunen van duurzame gedragsverandering

Geef vertrouwen en neem het verlies wanneer nodig

“We hebben te maken met kwetsbare en soms onvoorspelbare mensen. Ze staan niet onder bewind dus kunnen gaan wanneer ze willen. Dan moet vertrouwen de basis zijn.” – Bob van der Hout-fonds

Biedt ondersteuning voor duurzame gedragsverandering

“De combinatie van ondersteuning en saneren zorgt ervoor dat je de vertrouwensband blijft behouden” – Bob van der Hout-fonds

Organiseer hulp dichtbij de doelgroep

“Zorg ervoor dat je op alle mogelijke manieren dichtbij je doelgroep staat, mentaal en fysiek.” – Uit Het Krijt

Initiatieven die helpen sparen

DOEL

Zelfregie en een gezamenlijk leerproces staan centraal in de interventies die sparen ondersteunen

Samen sparen maakt het mogelijk om met een laag inkomen toch een buffer op te bouwen

Sparen in een groep is niet nieuw. Al heel lang ontstaan informele spaargroepen overal op de wereld. Dit worden ook wel ROSCA's* genoemd. Dit soort groepen kenmerkt zich doordat ze ontstaan van onderop: deelnemers nemen zelf het initiatief. Er wordt op vaste momenten door alle deelnemers een bedrag ingelegd in een gezamenlijke pot, die elke bijeenkomst uitgekeerd wordt aan één van de leden. In Nederland zie je groepen vooral ontstaan onder etnische minderheden.

Initiatieven richten formele spaargroepen op

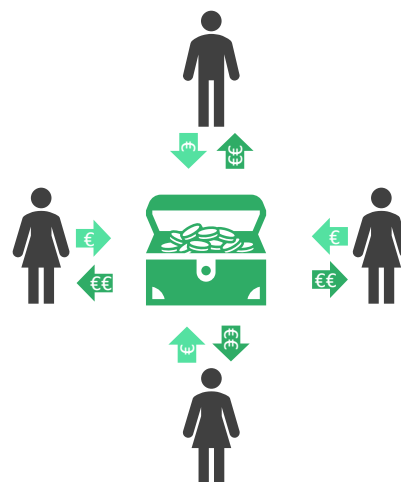
Initiatieven die spaargroepen opzetten zijn in Nederland relatief nieuw. In onze quickscan komen wij twee vormen tegen:

- Gezamenlijk sparen: de pilot Busclub zet groepen op waar mensen een vast bedrag sparen in een gezamenlijke pot, die elke bijeenkomst aan een andere deelnemer uitgekeerd wordt.
- Zelf sparen in een groep: bij de spaarkringen van Cash2Grow komen mensen samen maar sparen ze een flexibel bedrag voor zichzelf.

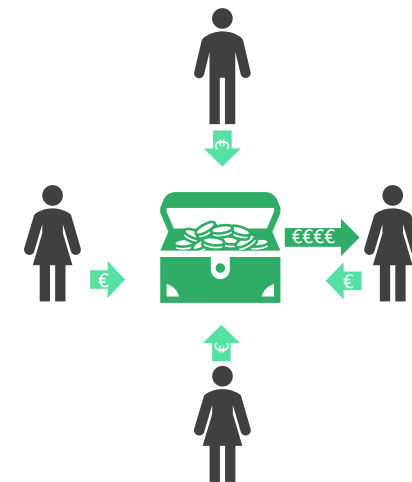
De gemeenschap is de kracht van dit type initiatief

In beide gevallen kom je regelmatig samen, bespreek je je spaardoelen, leer je financiële vaardigheden en bouw je een netwerk op. Soms kennen deelnemers elkaar al, soms niet. Het idee achter samen sparen is dan ook dat leden zowel aan hun financiële vaardigheden werken als aan hun sociale vaardigheden en netwerk. Bovendien gaan beide vormen van samen sparen uit van zelfregie, waarbij de autonomie van mensen wordt gestimuleerd om gedragsverandering duurzaam te maken.

Voor jezelf sparen in een groep

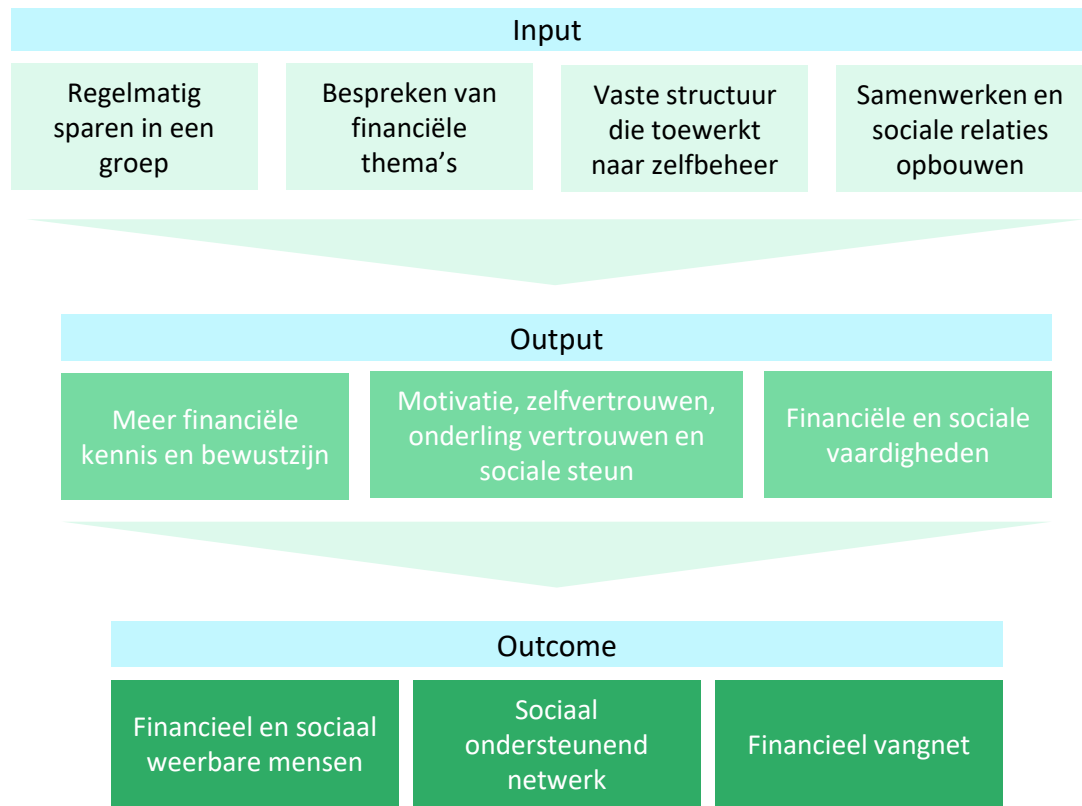
Gezamenlijke pot wordt elke bijeenkomst aan één lid uitgekeerd

*Rotating Savings and Credit Association

Samen sparen lijkt duurzame gedragsverandering teweeg te brengen, op sociaal en financieel gebied

Verandertheorie van Cash2Grow¹

Impactonderzoek bij Cash2Grow laat positieve effecten zien op financiële en sociale vaardigheden

Movisie¹ voerde praktijk- en literatuuronderzoek uit bij spaarinitiatief Cash2Grow. Zij concludeerden dat de spaarkringen effectief kunnen bijdragen aan de sociale en financiële weerbaarheid van mensen en aan het versterken van sociale netwerken.

Combinatie van sparen in groepsverband en financiële educatie versterkt het effect

De sociale opzet van de spaarkringen, waarin mensen van elkaar kunnen leren, zorgt voor een ondersteunende sociale omgeving. Hier gaan financiële educatie en het versterken van het sociale netwerk hand in hand.

Verbetering van de financiële situatie op langere termijn

Het onderzoek maakt aannemelijk dat leden van een spaarkring op den duur bewuster omgaan met geld, betere financiële keuzes maken, vaker hun vaste lasten kunnen betalen en een financiële buffer opbouwen.

Samen sparen zorgt voor duurzame gedragsverandering

Sparen in een groep creëert een positieve houding richting sparen. Leden ervaren een positieve sociale druk, een 'stok achter de deur'. Omdat het de leden lukt om te sparen, versterkt dit hun geloof in eigen kunnen. Of dit zelfvertrouwen ook leidt tot meer ondernemend gedrag moet nog verder onderzocht worden.

¹Movisie (2021) Theoriegestuurde effectevaluatie spaarkringen Cash2Grow

De kwetsbaarheid van de doelgroep vraagt flexibiliteit in de opzet van een spaargroep

Een kwetsbare doelgroep kan vaak niet (consequent) sparen

Sparen is niet voor iedereen mogelijk. Als je elke maand te weinig inkomsten hebt om je lasten te betalen, is er geen ruimte om te sparen. Er zijn echter ook gevallen waarbij mensen wel zouden kunnen sparen, maar het ze niet lukt om dit alleen te doen. Daarom proberen initiatieven zoals Busclub en Cash2Grow deze groepen met een klein inkomen te bereiken.

Beide initiatieven faciliteren kennisuitwisseling over geld, zodat mensen wellicht de ruimte kunnen vinden om te gaan sparen. Cash2Grow geeft bovendien de mogelijkheid om een flexibel bedrag te sparen. Busclub creëert ruimte om te sparen door deelnemers te koppelen aan het Vaste Lasten Pakket, waar ze een financieel voordeel ontvangen. Dit bedrag kan hun vaste inleg vormen.

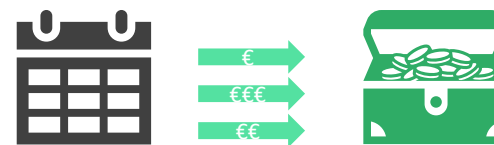
In één keer de pot geld ontvangen is niet altijd mogelijk

Als je een uitkering ontvangt, in een schuldhulpverlening traject zit en soms ook als je onder bewind staat is het toegestaan om te sparen. De spaarkringen van Cash2Grow zijn daarom voor deze groep toegankelijk, omdat je individueel spaart. Maar het ontvangen van een grote som geld uit een gezamenlijke pot, zoals bij Busclub, levert dan wel problemen op. Busclub heeft voor haar pilot daarom een specifieke doelgroep moeten selecteren die niet onder bewind staat, in een andere schuldregeling zit of een uitkering ontvangt.

Slim financiële ruimte creëren om te kunnen sparen

Flexibiliteit bieden in hoogte van het spaarbedrag

Spaarinitiatieven combineren een focus op buffers opbouwen met het duurzaam veranderen van financieel gedrag

Naam	Cash2Grow	Busclub (werknaam)	Spaarmaatje
Beschrijving	<i>Spaarkringen waar mensen aan eigen spaardoelen werken en samen leren over geld</i>	<i>Pilot met sparen in een groep, waarbij het financieel voordeel van het Vaste Lasten Pakket gespaard wordt</i>	<i>6 – 12 maanden persoonlijke begeleiding aan huis van een maatje die helpt met financieel overzicht en sparen tijdens of na schuldsanering</i>
Organisatie	Cash2Grow	Almende	Stichting SINA
Locatie	Nederland	Rotterdam	Amsterdam
Doelgroep	Nederlanders met een krappe beurs	Inwoners van Rotterdam met schulden en een betaalde baan die niet onder bewind staan	Inwoners van Amsterdam die in de schuldsanering zitten of die net hebben afgerond
Status	Succesvol geïmplementeerd	Pilot (nog niet gestart)	Vast aanbod

- Inkomsten optimaliseren
- Uitgaven optimaliseren
- Sparen
- Schuldruist creëren
- Kennis vergroten
- Vaardigheden leren
- Motivatie versterken
- Ondersteuning & netwerk

Cash2Grow faciliteert de oprichting van spaarkringen waar ook kwetsbare doelgroepen flexibel kunnen sparen en leren

Cash2Grow zette een spaarkringmodel op dat flexibiliteit biedt voor kwetsbare groepen

In de spaarkringen van Cash2Grow spaart iedereen voor zichzelf. Dat zorgt voor flexibiliteit, wat zeker belangrijk is voor mensen die niet altijd hetzelfde bedrag overhouden om te sparen. Elke groep bepaalt een minimum en een maximum spaarbedrag, zodat verschillen niet te groot zijn. Leden bepalen zelf hun spaardoelen. Als ze een maand minder of meer in kunnen leggen, kan dat. Elke spaarkring doorloopt een cyclus van gemiddeld negen maanden.

Spaarkringen worden begeleid tijdens de eerste spaarcyclus

Cash2Grow ontwikkelt trainingmateriaal, leidt vrijwilligers en beroepskrachten op tot gecertificeerde spaarkringbegeleiders en coacht hen aan het begin bij het begeleiden van spaarkringen. Het doel is dat daarna de spaarkringbegeleiders zelfstandig spaarkringen kunnen opzetten en dat de spaarkring na één spaarcyclus zelfstandig verder gaat. Het geld is altijd in eigen beheer van de spaarkring. Cash2Grow biedt ook handreikingen voor het bespreken van de thema's financieel inzicht, sociale vaardigheden en werken aan je dromen. Als daar behoefte aan is bespreken de begeleiders deze thema's met de spaarkringen.

Doelgroep is mensen met een krappe beurs

Cash2Grow houdt haar doelgroep bewust breed. Soms ontstaan groepen uit al bestaande sociale groepen, zoals alleenstaande moeders of kwetsbare ouderen. Andere groepen worden gevormd van mensen die elkaar nog niet kennen. Veel van de leden ontvangen een uitkering, zijn werkende minima of financieel afhankelijke vrouwen.

Vanuit vertrouwen kwetsbare groepen ondersteunen is mogelijk, vertelt Julie-Marthe Lehmann, medeoprichter van Cash2Grow

Met geld omgaan in een groep versnelt het opbouwen van vertrouwen

“Je moet andere mensen met je geld toevertrouwen, daardoor ga je vanzelf met anderen praten over hoe je met geld omgaat. Daardoor ontstaan sociale netwerken waar je op terug kan vallen in tijden van nood. Je kan iets betekenen voor elkaar.”

Bewust een brede doelgroep

“We houden de doelgroep open en hebben ons initiatief zo ingericht dat het voor veel doelgroepen toegankelijk is.”

Geld lenen uit de spaarkring gebeurt nog weinig

“Men richt zich vooral op sparen en is huiverig om te lenen. Mensen hebben vaak een slechte ervaring met lenen.”

Cash2Grow zou versterkt kunnen worden door het financieren van doorontwikkeling en verbinding met andere organisaties

Met extra financiering zou Cash2Grow de strategische ontwikkelingsruimte kunnen vergroten om als stichting door te groeien naar een sociale onderneming. Ook willen ze hun methode aanpassen aan andere doelgroep, zoals jongeren en ondernemers.

Cash2Grow zou gebaat zijn bij de verbinding met lokale partnerorganisaties. Een externe partij zou hier een verbindende rol in kunnen spelen.

Busclub* start een pilot om door spaarkringen mensen met schulden uit hun sociaal isolement te halen

De missie van de initiatiefnemers is om een beter alternatief te bieden voor bewindvoering

Busclub is een initiatief van IT-bedrijf Almende, dat gespecialiseerd is in het opzetten van digitale gemeenschappen. Hun doel is om mensen in de schulden sociaal te versterken, wat hun stress vermindert en hun geloof in eigen kunnen zal versterken. De hypothese is dat dit beter zal werken dan traditionele bewindvoering, waar 1-op-1 vanuit procedures wordt gewerkt. De spaarkring gebruikt de kracht van de gemeenschap. Mensen bouwen daarmee een sociaal netwerk op wat duurzamer is dan eenmalige hulpverlening zonder nazorg.

De doelgroep is gekozen om belemmerende regelgeving te vermijden

Om te vermijden dat mensen bijvoorbeeld op hun uitkering gekort worden bij het ontvangen van de collectieve spaarpot, focust de pilot zich op mensen die wel in de schulden zitten, maar niet in een uitkering, bewind of schuldhulpverlening.

Busclub gebruikt het ROSCA model

Busclub creëert ruimte voor sparen door samen te werken met het Vaste Lasten Pakket. Het financiële voordeel wat deelnemers daar krijgen is hun inleg in de spaarkring. In het eerste jaar zullen de groepen begeleid worden. Er zal aandacht besteed worden aan (financiële) plannen, motivatie, ervaringen uitwisselen en kansen benutten voor financiële stabiliteit.

Geleerde lessen

Doelgroep is bepalend voor de uitvoerbaarheid van het ROSCA-principe

“Voor de pilot hebben we mensen moeten selecteren die nog niet of niet meer onder bewind staan, omdat ze anders het geld niet kunnen ontvangen.”

Veilig samen sparen vraagt om een goede IT-oplossing

“De pilotgroepen zijn van belang om te bepalen welke IT-oplossing passend is voor de doelgroep. In Zuid-Afrika hebben we hier de basis voor gelegd.”

Busclub zou versterkt kunnen worden in hun lobby voor betere bewindvoering en in het opzetten van samenwerkingsverbanden

Als het principe aanslaat heeft Busclub de ambitie om verandering teweeg te brengen in de huidige wetgeving rondom bewindvoering. Deze lobby zou versterkt worden als andere partijen hieraan bijdragen.

Busclub heeft de ambitie om samen te gaan werken met gemeenten en woningbouwverenigingen. Hier kunnen externe partijen ondersteunen door coalities op te zetten.

* Dit is de werknaam voor de nog niet gestarte pilot in Rotterdam

A photograph of a woman with curly hair and sunglasses whispering to a young girl with curly hair. They are standing in front of a window with a white frame and a stone wall. The woman is wearing a white knit sweater and a brown bag. The girl is wearing a black jacket and a patterned top. A teal banner is overlaid on the bottom half of the image.

8. Aanbevelingen

Aanbevelingen langs vier lijnen om gezondheidsachterstanden bij gezinnen te verminderen door geldstress te bestrijden

Aanbevelingen om ervaren gezondheid bij gezinnen te verbeteren door geldstress te bestrijden

Missie: bijdragen aan het verminderen van gezondheidsachterstanden bij gezinnen

Met het 10-jarige programma Samen Kansrijk en Gezond wil FNO bijdragen aan het verminderen van gezondheidsachterstanden bij kwetsbare gezinnen in Nederland.¹ Het programma bestaat uit twee typen activiteiten:

1. Vinden en versterken van lokaal relevante netwerken: met initiatieven meedenken om voor gezinnen en professionals een plan van aanpak te maken voor het verkleinen van gezondheidsachterstanden in een gebied. Professionals werken integraal samen met elkaar en met de gezinnen, lokaal wordt geleerd wat effectief is.
2. Tegengaan van achterstanden in brede zin: door (actie)onderzoek, lobby, kennisdeling en netwerkvorming.

Onderzoek geeft richting en handelingsperspectief

Dit onderzoek geeft een beeld van wat er in Nederland al gebeurt op het gebied van het bestrijden van geldstress. Uit het onderzoek blijkt dat er veel kansen liggen om initiatieven die geldstress bestrijden te verbeteren. Dit handelingsperspectief werken we in het volgende hoofdstuk uit langs vier lijnen: vervolgonderzoek, systeem, inhoud en methode.

Bestrijd geldstress effectief door versnippering van hulpaanbod tegen te gaan en kansrijke initiatieven te versterken

- ① **Inhoud – lokale verbinding aan veelbelovende thema's**
Hoe kunnen lokale netwerken de doelgroep (nog) beter helpen?
- ② **Methode – bewijsvoering**
Hoe kan (actie)onderzoek bijdragen aan het bestrijden van geldstress?
- ③ **Vervolgonderzoek – validatie en verdieping**
Welke uitkomsten van dit onderzoek moeten verder uitgezocht worden?
- ④ **Systeem – overzicht en systeemverandering**
Hoe kan kennisdeling, netwerkvorming en lobby het veld verder helpen?

¹ FNO (2020), [Samen Kansrijk en Gezond - FNO Zorg voor kansen](#)

Inhoud: versterk lokale netwerken om veelbelovende thema's door te ontwikkelen

Uitkomsten van het onderzoek

Beperkte aandacht voor geld geven, sparen en schuldrust creëren door schulden te saneren en/of kwijt te schelden

Experts en ervaringsdeskundigen zien ontwikkelruimte bij het (duurzaam) bestrijden van geldstress door schulden op te lossen in combinatie met het geven van geld en sparen. Initiatieven die zich hier wel op toeleggen hebben (indicatief) veelbelovende resultaten behaald. Het is daarbij cruciaal dat:

- a. De behoefte van de doelgroep centraal staat en de hulp laagdrempelig toegankelijk is
- b. Er combinaties van initiatieven worden gemaakt om oplossingen te bieden voor de korte en lange termijn
- c. Er wordt samengewerkt met professionals en informele initiatieven in het zorg- en sociaal domein

Aanbevelingen voor het versterken van lokale initiatieven

Versterk initiatieven in samenwerking met een of meerdere lokale coalities

Versterk initiatieven waarin aandacht is voor geld, financieel gedrag en ondersteuning:

1. Versterk initiatieven die zich focussen op één specifieke doelgroep, bijvoorbeeld alleenstaande ouders of gezinnen met een migratieachtergrond. Uit eerder onderzoek is bekend dat initiatieven die een specifieke doelgroep bedienen grotere effecten bereiken.*
2. Versterk een of meerdere lokale netwerken waarin de doelgroep en professionals betrokken worden
3. Stel samen met de doelgroep concrete doelen op die behaald moeten worden met het initiatief
4. Combineer een aantal van de veelbelovende initiatieven m.b.t. schulden saneren of kwijtschelden, geld geven** en sparen met initiatieven die ondersteuning bieden en financieel gedrag trainen
5. Monitor de effecten van het initiatief, stuur bij en deel geleerde lessen (zie ook methode)

* Hierdoor kunnen kwetsbare doelgroepen makkelijker bereikt worden en kan beter maatwerk geleverd worden. Zie aanbeveling 1 in: Roeland van Geuns, Jodi Mak et al. (2021) Van Schulden naar Kansen
**Binnen de huidige kaders van de Participatiewet is de experimenteeruimte met geld geven aan bijstandsgerechtigden beperkt. Lobby daarom voor meer wettelijke ruimte (zie aanbeveling 'Brief aan Carola'). Voor de doelgroep werkende armen is er binnen de huidige kaders al meer mogelijk

Methode: organiseer (lokale) bewijsvoering van effecten op financiële én ervaren gezondheid

Uitkomsten van het onderzoek

Beperkt zicht op wat werkt bij het bestrijden van geldstress en het verbeteren van ervaren gezondheid bij gezinnen

We weten dat geldstress, financiële problemen en ervaren gezondheid op elkaar ingrijpen, maar we weten niet precies wat werkt om de vicieuze cirkel te doorbreken. Hetzelfde geldt voor het model van geld, financieel gedrag en omgeving: welke combinaties zijn het meest effectief om geldstress te bestrijden? Van veel initiatieven hebben we indicaties dat ze bijdragen aan financiële gezondheid, maar wat is het meest effectief onder welke omstandigheden? Dit gat in de kennis is problematisch omdat:

- a. We daardoor niet weten hoe we meer mensen beter kunnen helpen
- b. Publieke en private investeerders zich steeds vaker pas aan initiatieven willen verbinden als de effecten bekend zijn

Aanbevelingen voor (actie)onderzoek

Selecteer één subdoelgroep en 2-3 initiatieven om de effecten op geldstress en ervaren gezondheid te meten

Organiseer effectmetingen voor 2-3 initiatieven en deel de uitkomsten van het onderzoek.* Ook hier geldt dat het raadzaam is om te beginnen met de effecten van de initiatieven voor een specifieke subdoelgroep, bv. alleenstaande ouders. Uit eerder onderzoek is bekend dat initiatieven die een specifieke doelgroep bedienen grotere effecten bereiken.¹ Breng voor de initiatieven in kaart:

1. Wat het meetbare en merkbare effect is op het verminderen van geldstress en het oplossen van financiële problemen
2. Wat het meetbare en merkbare effect is op de ervaren gezondheid van gezinnen en hoe dit verband houdt met het verminderen van geldstress
3. Wat de maatschappelijke baten zijn van het initiatief (een maatschappelijke kosten-baten analyse, of MKBA)

*Een koppeling met de lijn 'inhoud' ligt voor de hand: breng de effecten van het lokaal versterkte initiatief in beeld

¹ Zie aanbeveling 1 in: Roeland van Geuns, Jodi Mak et al. (2021) Van Schulden naar Kansen

Vervolgonderzoek: valideer uitkomsten bij initiatieven en organiseer vervolgonderzoek

Uitkomsten van het onderzoek

Veel focus op educatie en ondersteuning, weinig op geld

Veel van de 138 onderzochte initiatieven richten zich op gedrag en omgeving (kennen, weten en ondersteuning). Weinig initiatieven houden zich bezig met geld (geven van geld, sparen en saneren of kwijtschelden van schulden). Deze conclusie trekken we op basis van (kortlopend) bureau-onderzoek

Aanbeveling voor vervolgonderzoek

Maak uitkomsten robuuster door het onderzoek uit te breiden en te valideren

1. Breid de database uit zodat de uitkomsten representatief zijn voor alle initiatieven in Nederland (zie ook systeem)
2. Valideer uitkomsten bij de initiatieven, bijvoorbeeld door via een enquête uit te vragen aan welke elementen ze werken

Veelbelovende resultaten met basisinkomen in het buitenland

Experimenten met het basisinkomen in o.a. de V.S. en Finland tonen indicatieve positieve effecten op de gezondheid van deelnemers. Die positieve effecten uit het buitenland geven aanleiding om aan te nemen dat de effecten in de Nederlandse context ook positief zouden zijn. In Nederland zijn er echter geen grote onderzoeken uitgevoerd waar die aanname getoetst is. Hier zou verder onderzoek naar de resultaten uit het buitenland kunnen helpen om experimenten met het basisinkomen in Nederland verder te helpen

Voer vergelijkend internationaal onderzoek uit naar de effecten van het basisinkomen

Verzamel beschikbare informatie over de effecten van het basisinkomen op de financiële en ervaren gezondheid van deelnemers in het buitenland. Verzamel geleerde lessen over de omstandigheden waarbinnen het basisinkomen de gewenste effecten kan bereiken

Systeem: vorm coalities om overzicht en kennisuitwisseling te faciliteren en voor systeemverandering te lobbyen

Uitkomsten van het onderzoek

Korte levensloop van initiatieven en inefficiënte investeringen

Initiatieven werken nog (te) weinig samen. Overheden en financiers hebben beperkt zicht op wat er allemaal gebeurt en wat werkt bij het bestrijden van geldstress. In de praktijk blijkt dat:

- a. Innovatieve en veelbelovende initiatieven snel kopje onder gaan door gebrek aan financiering. Dit is ook een mogelijke verklaring waarom veel van de veelbelovende initiatieven 'jong' zijn
- b. Overheden en private investeerders investeren in losse initiatieven die meer impact kunnen maken door samen te werken, kennis te delen en activiteiten aan te laten sluiten

Initiatieven die geld willen geven lopen tegen wettelijke kaders Participatiewet aan

De Participatiewet vereist een tegenprestatie voor het geld dat bijstandsgerechtigden ontvangen. De experimenteerruimte voor het basisinkomen bij een doelgroep die hier het meest baat bij zou kunnen hebben is daarom beperkt.

Aanbevelingen voor kennisdeling en coalitevorming

Organiseer met partners één (open-source) plek voor initiatieven die geldstress bestrijden

Faciliteer met partners zoals Movisie en Schuldenlab één integraal en vrij toegankelijk overzicht van wat er gebeurt in Nederland bij het bestrijden van geldstress. Meerdere partijen kunnen hier hun voordeel mee doen.* De database kan verrijkt worden door:

1. Effectmetingen te organiseren voor (combinaties) van initiatieven (zie ook methode). In de database kunnen verschillende niveaus van bewijsvoering worden aangebracht om te duiden wat er bekend is over het effect van het initiatief
2. Een online community voor kennisdeling, inspiratie en samenwerking op te zetten voor initiatieven uit de database

Verstuur een 'brief aan Carola'

In het jongste kabinet is een nieuwe ministerpost in het leven geroepen: de minister voor Armoede, Participatie en Pensioenen. Vorm een coalitie vanuit lokale lobbyactiviteiten en trek gezamenlijk op richting minister Carola Schouten om meer experimenteerruimte te creëren voor initiatieven die geld geven.

*Overheden en financiers krijgen meer zicht op wat er gebeurt in het veld en kunnen gericht investeren. Initiatieven kunnen elkaar beter vinden en versterken en zo samen collective impact maken. Onderzoekers kunnen gericht effectmetingen uitvoeren voor veelbelovende (combinaties van) initiatieven. Bovenal zorgt dit ervoor dat de doelgroep profijt heeft van meer en betere hulp.

Belangrijkste conclusies leiden tot aanbevelingen langs vier lijnen

Inhoud
Methode
Vervolgonderzoek
Systeem

 <p>Relatie geldstress en ervaren gezondheid</p>	<p><i>Financiële problemen, geldstress en de ervaren gezondheid van gezinnen grijpen op elkaar in Chronische stress creëert een vicieuze cirkel waardoor de (ervaren) gezondheid achteruit gaat</i></p>	●		
 <p>Geldstress in Nederland</p>	<p><i>De bestaanszekerheid van veel Nederlanders staat onder druk Financiële veerkracht wordt beïnvloed door life events en hangt samen met geld, gedrag en omgeving</i></p>	●		
 <p>Overzicht van initiatieven</p>	<p><i>Veel financiële educatie en ondersteuning bij het bestrijden van geldstress, beperkt aandacht voor geld Meerderheid initiatieven combineert elementen, we weten niet welke combinaties het meest effectief zijn</i></p>	●	●	
 <p>Perspectief experts</p>	<p><i>Meer aandacht nodig voor geld en duurzame financiële gezondheid bij het bestrijden van geldstress Initiatieven werken nog te weinig samen: werk aan collective impact door samenwerking en bewijsvoering Integraal werken van belang om financiële en fysieke gezondheid op korte en lange termijn te verbeteren</i></p>	●	●	●
 <p>Perspectief ervaringsdeskundigen</p>	<p><i>Om geldstress te bestrijden moet je de mens centraal stellen, maatwerk leveren en vertrouwen bieden Ervaringsdeskundigen zien vooral mogelijkheden bij de thema's geld en ondersteuning</i></p>	●		
 <p>Verdieping</p>	<p><i>Experimenten met het basisinkomen tonen indicatieve positieve effecten op mentale en fysieke gezondheid Onvoorwaardelijk geld geven aan kwetsbare groepen loopt tegen de kaders van de Participatiewet aan Schuldruist kan gecreëerd worden door schulden over te laten nemen door één partij of kwijt te schelden Samen sparen lijkt duurzame gedragsverandering teweeg te brengen, op sociaal en financieel gebied</i></p>	●	●	●

Bijlage

Overzicht van initiatieven

Thematisch geordende selectie van initiatieven laten een breed beeld zien

Het financiële-veerkracht model helpt om inzicht te krijgen in hoe de vele initiatieven die Nederland rijk is bijdragen aan het bestrijden van geldstress. Per initiatief hebben wij op basis van bureau-onderzoek ingeschat op welke thema's zij actief zijn.* Sommige initiatieven scoren op één thema, anderen op meerdere. Bovendien hebben we per initiatief een *primair thema* bepaald. In deze bijlage geven we een overzicht van een selectie van de gevonden initiatieven. In een aparte bijlage zijn alle 138 initiatieven opgenomen. Een kleurenwiel per initiatief geeft aan op welke thema's ze actief zijn. Het volledige overzicht van initiatieven wordt in een aparte bijlage worden opgeleverd.

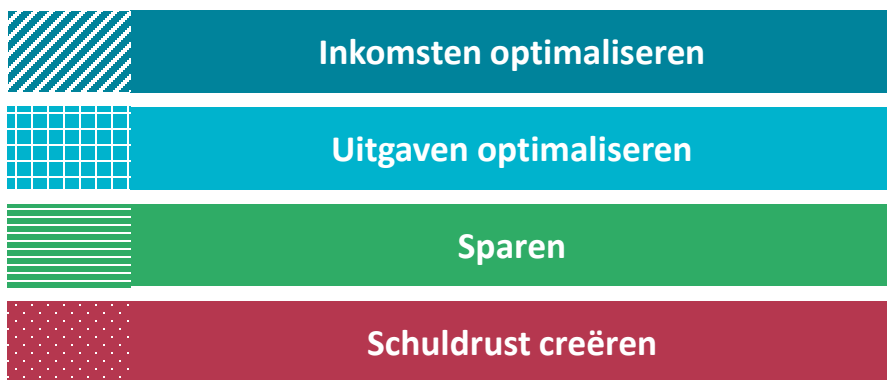
Voorbeeld

Naam, locatie

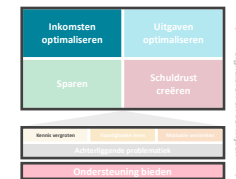
Dit initiatief richt zich primair op inkomen optimaliseren en verder op schuldrust, financieel gedrag en ondersteuning

Legenda met weergave voor kleurenblindheid

* Deze indeling is niet gevalideerd bij de initiatieven zelf en is dus puur een inschatting van Purpose op basis van websites, rapporten en gesprekken met experts

Er is veel variatie in initiatieven die het inkomen helpen optimaliseren

Inkomen optimaliseren

21 van de 138 initiatieven uit ons onderzoek houden zich *primair* bezig met het optimaliseren van inkomen. Ze doen dit door geld te geven, mensen toe te leiden naar werk of een opleiding, hulp te bieden bij het aanvragen van inkomensregelingen, of het stabiliseren van het inkomen (bv. door te zoeken naar een vaste aanstelling in plaats van flexwerk).

De Kandidatenmarkt, Amsterdam

Trainingen voor jongeren op gebied van netwerken, schulden regelen en werk vinden

Instapwerk, Den Haag

Mensen in langdurige bijstand kunnen cursussen en werk van waarde doen in de wijk

Simpel Switchen, NL

Instrument voor professionals om hulp te bieden bij het switchen van bijstand naar werk

De VoorzieningenWijzer, NL

Een consulent brengt met behulp van een applicatie in kaart op welke regelingen iemand recht heeft en vraagt die aan

Bouwdepot

Thuisloze jongeren krijgen 1 jaar een onvoorwaardelijk inkomen, terwijl ze werken aan ontwikkeling en herstel

Collectief Kapitaal, Amsterdam Noord

Vijf deelnemers ontvangen acht maanden een onvoorwaardelijk basisinkomen

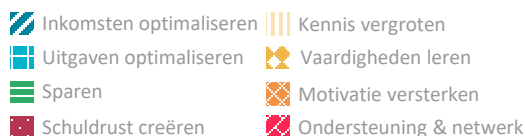
Gewoon Geld Geven, Zaanstad

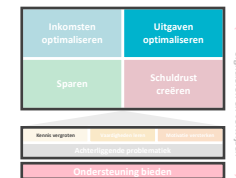
Honderdvijftig kwetsbare gezinnen ontvangen twee jaar onvoorwaardelijk €150,- per maand

Single SuperMom Werkt

Maatwerktraject waarbij alleenstaande moeders naar opleiding of werk begeleid worden

Er zijn weinig interventies die zich primair focussen op het optimaliseren van de uitgaven

Uitgaven optimaliseren

Hoewel veel initiatieven mensen op een of andere manier helpen bij het terugdringen van hun uitgaven, zijn er maar twee initiatieven die zich *primair* richten op het optimaliseren van de uitgaven. Ze doen dit door mensen overzicht te bieden in hun uitgaven, te helpen bij het betalen van (vaste) uitgaven en te helpen bij het terugdringen of stabiliseren van de uitgaven. Een mogelijke verklaring is dat het optimaliseren van uitgaven vaak een middel is tot een ander doel, zoals schuldrust creëren of vaardigheden ontwikkelen. De twee initiatieven die zich er wel primair op richten doen dit om kwetsbare mensen te beschermen tegen de mogelijk ernstige gevolgen van het niet betalen van vaste lasten.

Huishoudboekje, Utrecht

De gemeente zorgt voor het betalen van de belangrijkste vaste lasten uit het inkomen

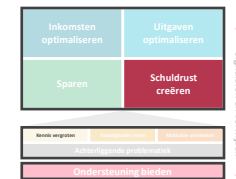

Vaste Lasten Pakket, Utrecht

Maandelijkse betalingen van vaste lasten worden centraal geregeld, deelnemers krijgen financieel voordeel

- Inkomsten optimaliseren
- Uitgaven optimaliseren
- Sparen
- Schuldrust creëren
- Kennis vergroten
- Vaardigheden leren
- Motivatie versterken
- Ondersteuning & netwerk

Veel interventies focussen zich op het versimpelen van schuldregelingen

Schuldruist creëren

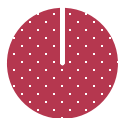
20 van de 138 initiatieven uit ons onderzoek houden zich *primair* bezig met het creëren van schuldruist. Ze doen dit door te helpen bij het maken van afspraken met schuldeisers, het samenbrengen van alle schulden bij één partij of het kwijtschelden van schulden. Schuldruist creëren gaat bijna altijd gepaard met ondersteuning en meestal met voorlichting en training van financieel gedrag.

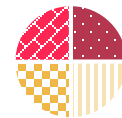
Bob van der Houtfonds, regio Utrecht
Renteloze leningen en giften voor cliënten van De Tussenvoorziening met schulden

Salarise, NL
Werkt samen met werkgevers om dure leningen van werknemers te saneren

Collectief Schuldregelen, NL
Snellere schuldhulp door collectief schulden regelen tussen gemeenten en schuldeisers

Uit Het Krijt, Amsterdam
Kleine schulden worden kwijtscholden, soms in combinatie met budgetbuddy traject

Freeset, NL (vanaf zomer 2022)
Zorgt voor snel financieel overzicht, schuldsanering en intensieve nazorg

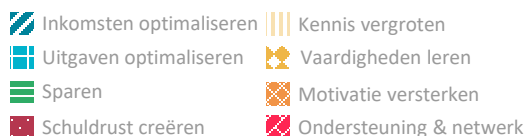
Jongeren Perspectief Fonds, NL
Kwijtschelden van schulden in ruil voor maatschappelijke tegenprestatie plus een tweejarig begeleidingstraject

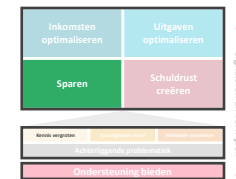
ONSbank, NL
Zes maanden schuldruist, hulp bij regelingen en een inspiratietraject met kunstenaars

DOCK's Schuldenaanpak 2.0, NL
Wijkinitiatief voor mensen met schulden, focus op motivatie, stresshantering en lotgenotencontact

Ondersteuning bij sparen vindt vooral plaats in de vorm van spaarkringen

Sparen

3 van de 138 initiatieven uit ons onderzoek houden zich *primair* bezig met sparen. Interventies die helpen bij sparen kunnen dat op individuele basis doen, door iemand bijvoorbeeld te koppelen aan een maatje. Twee van de drie initiatieven zetten spaarkringen op. Deze sociale netwerken sparen gezamenlijk of helpen elkaar om individueel spaardoelen te behalen. Hulp bij sparen gaat vaak gepaard met activiteiten op andere elementen, zoals het vergroten van het sociaal netwerk, voorlichting en training van financieel gedrag en het optimaliseren van uitgaven.

Cash2Grow, NL

Spaarkringen waar mensen voor zichzelf sparen en samen leren over geld

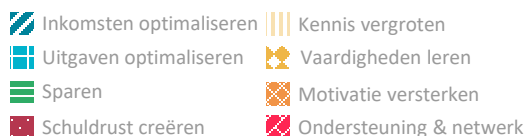
Busclub, Rotterdam

Pilot met spaarkringen waarbij deelnemers hun financieel voordeel uit het Vaste Lasten Pakket inleggen

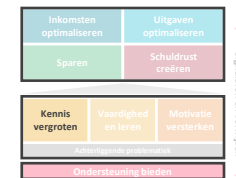

Spaarmaatje, Amsterdam

Een maatje ondersteunt met sparen tijdens of na schuldsanering

Er worden veel cursussen en workshops georganiseerd over goed omgaan met geld

Kennis vergroten

23 van de 138 initiatieven uit ons onderzoek houden zich *primair* bezig met het vergroten van de financiële kennis van mensen. Onvoldoende kennis over hoe je je financiën goed kan regelen kan een bron zijn van financiële problemen. Om deze mensen te helpen bieden initiatieven voorlichting aan. Het doel van een cursus kan ook preventief zijn: door bijvoorbeeld jongeren financiële educatie te geven kunnen geldzorgen op latere leeftijd worden voorkomen.

Budgetkring Bewust Besteden, Rotterdam

Groep die samen leert over geld en elkaar stimuleert bewust met geld om te gaan

No Credit, Game Over!

Serious Urban Game waar je kan ervaren hoe het is om schulden te hebben

Bûsebaas, Leeuwarden

Jongeren van 15-18 jaar leren in drie maanden goed omgaan met geld

Financieel Fit aan de slag met je Talent, NL

Workshop waar vanuit zelfinzicht en interesses iemand aan de slag gaat met toekomst en geld

Euro-Wijzer, West & midden NL

Vluchtelingenminima worden geholpen met het opzetten van administratie en budgetten

Geld & Grip

Training waar je leert hoe je geld over kan houden

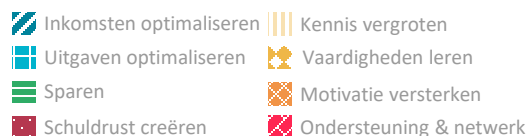
Chill met Doekoe, NL

Lessen waarbij geld bespreekbaar gemaakt wordt op basis- en voortgezet onderwijs

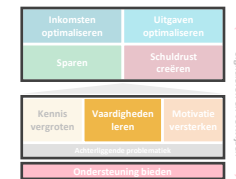

Met Taal op Orde

Taal- en conversatielessen over financiële redzaamheid en hulp door budgetmaatje

Coaching en trainingen om financiële competenties te vergroten

Vaardigheden leren

30 van de 138 initiatieven uit ons onderzoek houden zich *primair* bezig met het leren van vaardigheden die nodig zijn voor gezonde financiële keuzes. Ze doen dit door middel van individuele coaching en groepstrainingen.

Financieel Slim Studeren, InHolland

Studenten wordt gecoacht op inzicht in eigen financiën en oplossingen voor achterstanden

Huren Zonder Zorgen (start binnenkort)

Jongeren leren te anticiperen op veranderingen in hun financiën na zelfstandig wonen

Krachtwerk, NL

Methodisch en integraal werken aan participatie en zelfregie, om herstelproces te ondersteunen

Praktijkondersteuner Financiën, Rotterdam

Financiële ondersteuning bij de huisarts, doorverwijzing naar wijkteams en Humanitas

Fix up your life, Tilburg

Training en intensieve begeleiding voor jongeren met financiële problemen

Nibud cursus 'Omgaan met Geld'

Budgetcursus op basis van gedragsinzichten, richt zich op willen, kunnen én lukken

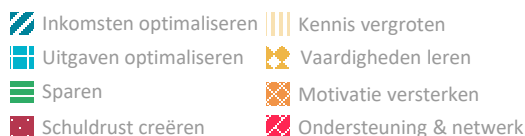
Rotterdamse Douwers, Rotterdam

Jongeren krijgen een mentor die helpt met werk, opleiding, financiën en vergroten van het netwerk

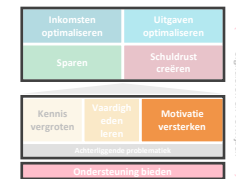

Plinkr HUB, NL

Een online omgeving die cliënten nazorg biedt na beschermingsbewind

Werken aan motivatie en zelfvertrouwen voor gezond financieel gedrag

Motivatie versterken

Als je weet hoe financiën werken en je hebt de competenties om je financiën zelf te regelen heb je ook de motivatie nodig en het geloof in jezelf om tot handelen over te gaan. 8 van de 138 initiatieven uit ons onderzoek houden zich *primair* bezig met het versterken van motivatie om gezonde financiële keuzes te maken, het nadenken over (financiële) dromen en het vergoten van zelfvertrouwen in eigen kunnen.

Doe Mee, Tilburg

Coaching op geloof in eigen kunnen en zelfregie voor mensen in langdurige bijstand

Opdynpaad, Leeuwarden

Doelen, drempels en behoeften rondom geld in beeld brengen, vanuit autonomie in beweging

POP Up Your Life, Amsterdam Z-O

Werken aan multiproblematiek vanuit dromen en doelen in plaats van problemen

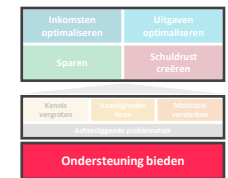

De Sterkste Schakel, Waalwijk

Begeleiding door een gezinscoach, gericht op stabiliteit, doelen stellen en zelfregie

- Inkomsten optimaliseren
- Uitgaven optimaliseren
- Sparen
- Schuldrust creëren
- Kennis vergroten
- Vaardigheden leren
- Motivatie versterken
- Ondersteuning & netwerk

Ondersteunende initiatieven zetten meestal ook in het op het creëren van gezond financieel gedrag

Ondersteuning bieden en sociaal netwerk vergroten

De omgeving is cruciaal in het kunnen opvangen van financiële tegenslagen. Maar voor sommige mensen is dat sociaal vangnet er niet. 14 van de 138 initiatieven richten *primair* op het bieden van ondersteuning bij het maken van financiële keuzes, het verkrijgen van overzicht, het wegwijzen maken in de wereld van voorzieningen of het vergroten van hun sociaal netwerk. Een aantal van hen doet dit door maatwerk te leveren vanuit één contactpersoon, die samen met het gezin of de individu kijkt welke passende hulp beschikbaar is.

Natuurlijk, een netwerkcoach!

Een netwerkcoach helpt om een sociaal netwerk op te bouwen en te onderhouden

Kansen voor Kinderen, Groningen

Gezinsondersteuner en gezin maken samen een toekomstplan en vertalen dit naar acties

Doorbraakmethode, Utrecht

Versnippering van hulp tegengaan door één aanspreekpunt te bieden i.c.m. zelfregie

Werkplaats Financiën XL, Eindhoven

Zeven wijkposten waar mensen met financiële problemen terecht kunnen voor hulp

Sociaal Hospitaal, Utrecht

Begeleiding van gezinnen en doorbreken van (bureaucratische) knelpunten

Huisbezoeken kwetsbare gezinnen, NL

Tijdens een huisbezoek wordt bepaald welke hulp nodig is, bijvoorbeeld aanvragen van voorzieningen

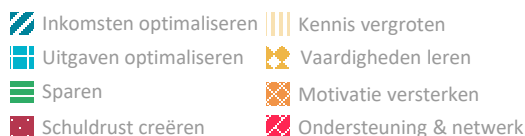
Van Overleven naar Leven, Amsterdam

Tandem van ondersteuner en ervaringsdeskundige begeleiden gezin op alle leefgebieden

Iedereen mag meedoen, Helmond

Bij een huisbezoek wordt een plan voor de toekomst gemaakt en de juiste hulp gekoppeld

Initiatieven die financiële problemen signaleren en mensen naar passende hulp verwijzen

Signaleren en naar passende hulp verwijzen

Los van het helpen van mensen bij het oplossen van financiële problemen zijn er ook interventies die hier ondersteunend aan zijn. Dit zijn initiatieven die zich richten op het signaleren van de problemen. Na signalering volgt meestal doorverwijzing naar hulp. 8 van de 138 initiatieven richten zich *primair* op signaleren en verwijzen

Krachtige Basis Zorg, NL

Huisartsen signaleren financiële problemen en verwijzen effectief door

Smart Start, NL

Vroegsignaleringsinstrument op basis van data science

Meldpunt EMMA, Zoetermeer

Samenwerkingsverband van schuldhulpverleners die inzetten op vroegsignalering om grote(re) geldproblemen te voorkomen

Vroeg Eropaf, Amsterdam

Vroegsignaleringsinstrument waarbij verhuurders en gemeente samenwerken

Patiënten met Schulden, NL

Materiaal voor huisartsen voor het bespreekbaar maken van financiële stress en effectief doorverwijzen

Welzijn op Recept, NL

Huisartsen verwijzen door naar een welzijnscoach, die o.a. training/maatje bij financiële problemen biedt

Project Door, Leiden

Participatiecoaches gaan in gesprek over wensen van inwoners voor hun wijk

